

Rapport

RENNÄRINGSANALYS FÖR KLYFTBERGET OCH HOVDE SYD

Samrådsversion

2023-10-04

Uppdrag: 329602
Titel på rapport: RENNÄRINGSANALYS FÖR KLYFTBERGET OCH HOVDE SYD
Status: Formellt plansamråd
Datum: 2023-10-04

Medverkande

Beställare: Berg och Härjedalens miljö- och byggavdelning samt Skistar AB
Kontaktperson: Lars Lifvendahl
Konsult: Henrik Sjöberg, Johannes Esberg, Emil Sandström
Uppdragsansvarig: Nils Edwards
Kvalitetsgranskare: Torun Bergman, Elvira Lindström
Version: Samrådsversion

Sammanfattning

Miljö- och byggnämnden i Berg och Härjedalens kommuner har lämnat positivt planbesked för planläggning av en utvidgning av skidanläggningen vid Vemdals skalet. Detaljplaneringen syftar till att pröva en utvidgning av skidanläggningen på Hovdes södra sida med nya pister, liftar och tillhörande infrastruktur. Planerad utveckling sker inom Handölsdalen respektive Tåssåsens sameby.

Utvidgningen av skidanläggningen är uppdelad i två detaljplaner, där planläggningen av Hovde syd sker under 2023, och planläggningen av Klyftberget sker därefter.

Båda planområdena tangerar områden som är utpekade som riksintresse för rennäringsområdet enligt miljöbalkens 3 kapitel, 5§.

Syftet med rennäringsanalysen är att, genom dialog och kartläggning av förutsättningar, göra en objektiv bedömning av respektive plans potentiella påverkan på de långsiktiga förutsättningarna att bedriva rennäringsområdet. Samt vara till stöd för kommunens bedömning om påverkan på riksintresset för rennäringsområdet. Rennäringsanalysens bedömning är att aktuella planerade exploateringar kan genomföras och fortsatt tillgodose de skyddsvärda funktionerna med status av riksintresse för rennäringsområdet. Rapporten är en del av den samlade miljökonsekvensbedömningen av detaljplanen för Hovde syd. Rapporten kommer att uppdateras i samband med planläggningen av Klyftberget.

Båda planområdena är lokaliserade i trakter som för rennäringsområdet är förknippade med växlingen mellan sommar- och vinterland och berör vår- och höstflytt med tillhörande markanvändning. Stora ytor i närhet till Klyftberget respektive Hovde syd utgör riksintresseanspråk för rennäringsområdet. Centrala frågor för konsekvensanalysen berör huvudsakligen möjligheter att (1) kunna passera över Mörkfjället för att ansluta till flyttleder längre österut vid Ripfjället, (2) nyttja alternativ flyttled över väg 315 nordväst om Hovde samt (3) graden av betesförlust i anslutning till vinterbetesgrupp sydväst om Hovde.

Hovde Syd förväntas medföra en viss betesförlust, dock i begränsad skala i förhållande till befintliga närliggande betesresurser. Förändrad markanvändning innebär inte en fullständig hårdgjord yta, varvid ianspråktagandet är att betrakta som reversibelt. Liten negativ påverkan från tillkommande störningar förväntas på flyttled, givet det avstånd som föreligger mellan flyttled och utvidgad anläggning.

Rennäringsanalysens bedömning relaterat till detaljplan för Klyftberget är övergripande och preliminär, grundar sig i den planidé som finns för detaljplanen. För Klyftberget görs bedömningen att flytt längs Norr-Veman fortsatt bedöms vara möjlig. Exploateringen förväntas medföra en viss förskjutning av omgivningspåverkan som i liten mån direkt och indirekt påverkar tillgänglig betesresurs, i ett landskap där övriga marker uppvisar mer gynnsamma förhållanden för föda. Möjligheten att nyttja området för aktuella ändamål bedöms sammantaget innebära viss negativ påverkan men konsekvenserna anses sammantaget ej utgöra ett påtagligt försvårande.

Konsekvensanalysen lyfter slutligen flera rekommendationer som ämnar förebygga och minimera negativ påverkan – såväl generella som specifika för respektive planområde. Rekommendationerna omfattar även åtgärder som verksamhetsutövaren kan vidta.

Innehållsförteckning

1 Inledning	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte	8
2 Metod	9
2.1 Avgränsning.....	9
2.1.1 Geografi.....	9
2.1.2 Tidsperspektiv.....	10
2.2 Genomförandealternativ och nollalternativ	10
2.3 Tillvägagångssätt.....	11
2.3.1 Riskbedömningsmodell.....	11
2.3.2 Möten och tidig dialog	13
3 Planerad exploatering	14
4 Rennäringen	15
4.1 Allmänt om samebyar och renskötsel	15
4.1.1 Renskötseln som kulturbärare	15
4.1.2 Renskötselrätt.....	15
4.1.3 Rennäringen som riksintresse.....	16
4.1.4 Civilrättsligt avtalade betesområden	17
4.1.5 Övergripande redogörelse för renskötselåret	17
4.2 Berörda samebyars markanvändning	19
4.2.1 Handölsdalens sameby.....	19
4.2.2 Tåssåsens sameby	21
5 Omvärldsfaktorer	23
5.1 Störningszoner.....	23
5.1.1 Bebyggelse	26
5.1.2 Vägar	28
5.1.3 Rörligt friluftsliv, jakt och turism	29
5.1.4 Kraftledningar och master	30
5.1.5 Skogsbruk.....	31
5.1.6 Rovdjur	33
5.2 Samhällsplanering	35
5.2.1 Kommunal planering	35
5.2.2 Riksintresseanspråk.....	36

6 Konsekvensanalys	38
6.1 Direkta och indirekta effekter av Hovde Syd	38
6.2 Direkta och indirekta effekter av Klyftberget.....	40
6.3 Kumulativa effekter	43
6.3.1 Nuläge	44
6.3.2 Framtidsperspektiv	45
6.4 Samlad bedömning inklusive bedömning av påtaglig skada på riksintresse för rennäring	49
6.4.1 Hovde Syd	49
6.4.2 Klyftberget	50
7 Rekommendationer	50
7.1 Hovde syd.....	50
7.1.1 Rekommendationer planarbete	50
7.1.2 Rekommendationer för verksamhetsutövare.....	51
7.2 Klyftberget	51
7.2.1 Rekommendationer planarbete	51
7.2.2 Rekommendationer för verksamhetsutövare.....	51
Bilaga 1, översikt övriga planområden	52

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Härjedalens kommun i Jämtlands län avser ta fram två detaljplaner för utvidgning av befintlig skidanläggning vid Vemdalskalet. Utvidgningen planeras vid Hovde Syd och Klyftberget och innebär nya pister, nya liftar samt tillhörande stödfunktioner såsom snöläggningssystem, teknikbyggnader, samt målpunkter för skidåkare, exempelvis grillplatser. Planförslagen syftar till att utöka gästkapaciteten i området eftersom den nuvarande skidanläggningen inte är dimensionerad för antalet gäster under högsäsongen. Utvidgningen sker i direkt anslutning till befintlig skidanläggning som etablerades på 1950-talet.

Inom i princip samtliga samebyar inom det totala renbeteslandet har antalet plan- och tillståndprocesser för olika verksamheter och exploateringsområden ökat under 2000-talet. Allt fler samebyar berörs av mineralkoncessionsansökningar, vindkraftsetableringar, turism, förändringar i skogsbruket och liknande storskaliga verksamheter. Många gånger finns även en tidigare påverkan av exempelvis vattenkraft och skogsbruk. Aktiviteterna kan medföra konsekvenser, inte bara på förutsättningarna att bedriva rensköttsel utan även på renskötande samers traditionella levnadssätt (som är kopplat till rensköttsel). De kumulativa effekterna och komplexiteten av den påverkan som verksamheterna kan medföra på samernas levnadssätt har gett en insikt om att en miljökonsekvensbeskrivning enligt miljöbalkens krav inte alltid i tillräcklig omfattning beskriver hur rennäringen påverkas av olika typer av exploateringar. Det har även funnits ett behov av att även väga in sociala aspekter, vilket inneburit att ett ökat stöd för att så kallade sociala konsekvensbedömningar (SKB) vuxit fram.

Inom ramen för aktuella planförslag i Vemdalskalet har en rennäringanalys tagits fram, vilket föreliggande dokument är ett resultat av. En rennäringanalys redogör för detaljplanens förväntade påverkan, förväntade effekter och konsekvenser av aktuella planer för berörda samebyar, där hänsyn tas till områdets värden och funktioner samt befintliga verksamheter och störningar. Syftet är bland annat att säkerställa att riksintresse för rennäringen inte påverkas negativt av föreslagna exploateringar.

Berörda samebyar är Handölsdalens sameby och Tåssåsen sameby.

1.2 Syfte

Syftet med rennäringsanalysen är att, genom dialog och kartläggning av förutsättningar och annan relevant information, utreda planernas potentiella inverkan på de långsiktiga förutsättningarna att bedriva rennärning. Utfallet av analysarbetet ämnar kunna användas för att i möjligaste mån minska negativ påverkan på renskötseln. Samt fungera som beslutsunderlag för kommunens beslut i planarbetet.

2 Metod

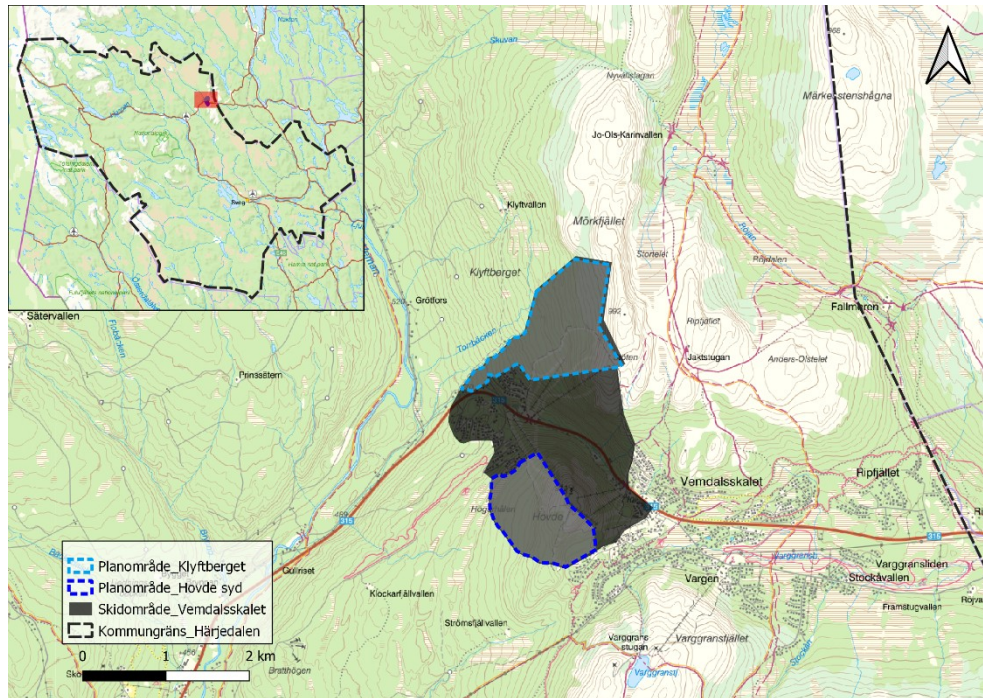
2.1 Avgränsning

2.1.1 Geografi

Den geografiska avgränsningen delas in i lokal och regional nivå. Eftersom de två planområdena är tätt relaterade till Vemdalsiska definieras hela skidområdet med dess absoluta omgivning som den lokala avgränsningen där direkt och indirekt påverkan kommer att beaktas. Ytterligare faktorer som styrker att ett vidare lokalt perspektiv är nödvändigt att appliceras är att Vemdalsiska utgör en passage mellan sommar- och vinterbete där områdena norr och söder om skidområdet utgör uppsamlingsområden i anslutning till flytt. Ansatsen är att försöka ta hänsyn till att renskötseln är en näring som nyttjar större markområden under sin årscykel och att den i hög utsträckning är dynamisk till sin natur.

I den geografiska avgränsningen tas hänsyn till att rennäringens verksamhet varierar från år till år utifrån en rad faktorer. Detta innebär att påverkan och påverkansområdet (influensområdet) från andra verksamheter som bebyggelse, infrastruktur eller turistverksamhet varierar över tid. Sådan påverkan blir ofta tydlig först när ett vidare perspektiv appliceras och flera aspekter samt ett större område beaktas i de bedömningar som görs. Även om områdena delvis sammanfaller med befintlig infrastruktur och geografiska hinder går det inte att utesluta indirekta effekter vad gäller renbrukslandskapets funktion utanför planområdet (ex. vad gäller markernas förmåga att ge tillräckligt med bete över tid, samt kunna parera årsvariationer i väder). Påverkan utanför planområdet kommer att redogöras översiktligt, där fokus i första hand är påverkan på renbete över tid, renskötarens situation och kumulativa effekter.

Utifrån de uppgifter som samebyarna framfört vid samråd har en beskrivning av de kumulativa effekterna på regional nivå, inom den aktuella delen av vinterbetesområdet, bedömts vara tillräcklig. Kartbild över planområdena och geografisk avgränsning kan ses i Figur 1 nedan.

Figur 1, karta över planområdena samt skidområde Vemdalskalet, samt deras placering inom Härjedalens kommun.

Geografisk avgränsning av kumulativa effekter framgår av avsnitt 6.3

2.1.2 Tidsperspektiv

Om inget annat anges är konsekvensbedömning gjord utifrån år 2050. Då antas planen vara helt genomförd och de huvudsakliga konsekvenserna till följd av planen antas ha uppstått.

2.2 Genomförandalternativ och nollalternativ

Konsekvensbedömningar utgår i regel från en jämförelse mellan scenarion där planerad åtgärd genomförs, respektive hur utveckling förväntas givet att åtgärden inte kommer till stånd¹ (ofta kallat nollalternativ).

Detaljplanerna för aktuell utveckling i anslutning till skidområdet är vid tidpunkten för denna utredning inte antagna och anpassningar sker parallellt med pågående utredning och planprocesser. Detta möjliggör för successiva anpassningar, bland annat grundat på insikter i utredningsarbetet. Konsekvensbedömning sker samlat för planerad utveckling av Hovde Syd respektive Klyftberget. För Klyftberget har en generell användning för tänkt ändamål inom definierade

¹ Miljöbalk (1998:808), 6 kap. 35 § 3

planområdesgränser varit utgångspunkten, då inget konkret planförslag ännu finns framtaget.

2.3 Tillvägagångssätt

Konsekvensanalysen behandlar dels påverkan på lokal och regional nivå i form av direkta och indirekta effekter, dels de kumulativa effekterna som kan påverka rennäringen. Den kumulativa påverkan definieras här som påverkan på renskötelsen utifrån ett genomförande av de valda alternativen tillsammans med andra omvärldsfaktorer.

Tyréns tillvägagångssätt tar avstamp ifrån flera vedertagna källor, såsom *Samisk markanvändning och MKB*², *Kumulativa konsekvenser för rennäringen*³, *Svensk Vindenergis Metodhandbok för rennäring*⁴, samt VINDVALSrapporterna *Renar, renskötelse och vindkraft – Vinter och barmarksbete*⁵ och *Markkonflikt mellan vindkraft och renskötelse*⁶.

GIS-data för analysen har om inget annat anges hämtats från kommunen, Lantmäteriet, Sametinget, Skogsstyrelsen samt länsstyrelsernas geodatakatalog.

2.3.1 Riskbedömningsmodell

I bedömningsarbetet har utgångspunkten tagits i den modell som framgår av *Kumulativa konsekvenser för rennäringen* (2015). Modellen redogör för en femgradig skala som sträcker sig från *Ingen* till *Mycket omfattande påverkan*. Bedömningsstegen appliceras på ett antal olika identifierade konsekvenser, och en bedömning görs för i vilken grad de tre aspekterna *Renen*, *Renskötaren* respektive *Renbrukslandskapet* påverkas. I tabellen nedan ges exempel på typer av påverkan som faller under respektive klass (grad av påverkan), för de olika aspekterna (Tabell 1).

² Svenska Samers Riksförbund (2010) *Samisk markanvändning och MKB*.

³ Nilsson, R., Lauritz, L., Blom, A. (2015) *Kumulativa konsekvenser för rennäringen*.

⁴ Å. Karlberg; C. Smith; A. Enetjärn; S. Enetjärn; V. Kingstad; T. Josefsson; T. Svensson & B. Sterner (2023) *Handbok Rennäringsutredningar*. Svensk Vindenergi.

⁵ Skarin, A., Sandström, P., Brandão Niebuhr, B., & Alam, M. (2021) *Renar, renskötelse och vindkraft: Vinter- och barmarksbete*. SLU.

⁶ Eftestøl, S., Alemu, D. T., Flydal, K., & Colman, J. E. (2021) *Markkonflikt mellan vindkraft och renskötelse*. Vindval, Rapport 7012.

Tabell 1, bedömningsgrunder, med utgångspunkt från *Kumulativa konsekvenser för rennäringen* (Nilsson, R., Lauritz, L., Blom, A. 2015).

Nivå	Ren	Renskötare	Renbrukslandskap
Ingen påverkan			
En viss påverkan/skada	Lättare påverkan på betesområdet samt ringa störning av betesron	Ringa påverkan på arbetsbelastning etc. Inom ramen för den dagliga anpassningen av renskötelsen	Liten påverkan på landskapets funktion för rennäringen
Omfattande lokal påverkan (siidagrupp, kärnområde)	Endast sporadiskt betesutnyttjande är möjligt. Renen stannar inte i området, betesron försämras påtagligt	Ökad arbetsbelastning (bevakning, utfodring, flyttning), svårigheten att hålla renhjorden ger ökad stress hos renskötaren. Traditionell kunskap om området kan påverkas	Ökad fragmentering, försämrad funktionalitet, biologisk mångfald, kännedom om kulturhistoriska lämningar riskerar att gå förlorad
Omfattande regional påverkan (årstidsland, betestrakt)	Endast sporadiskt betesutnyttjande är möjligt. Renen stannar inte i området, betesron försämras påtagligt. Kan påverka renantalet på kort och lång sikt	Omfattande arbetsmiljöproblem, stress, belastning, ökade kostnader. Traditionell kunskap om området påverkas	Stor fragmentering, överutnyttjande av kvarstående marker. Flexibiliteten försvinner. De kulturhistoriska värdenas sammanhang med landskapet försvinner
Mycket omfattande påverkan som är oersättlig	Permanent bortfall av väsentligt område av storlek eller kvalitet som inte går att ersätta och får förödande konsekvenser för samebyns möjligheter att bedriva en långsiktigt hållbar rennäring	Omöjliggör renskötsel för ett eller flera renskötsel företag	Permanent ödeläggelse av landskapet

Generellt kan graden av påverkan kopplas till i vilken mån riskreducerande åtgärder är nödvändiga. Detta framgår av använd färgskala, se Tabell 2.

Tabell 2, beskrivning av i vilken mån åtgärd bör genomföras.

Åtgärd inte nödvändig	Åtgärd bör övervägas	Åtgärd ska övervägas	Åtgärd nödvändig
-----------------------	----------------------	----------------------	------------------

2.3.2 Möten och tidig dialog

En viktig del i arbetet är att berörda samebyar har möjlighet att aktivt delta. Detta innebär bland annat att samebyarna ska ges möjlighet att vara delaktiga i alla etapper av bedömnings- och utvecklingsprocessen, inklusive planering och implementering. Kommunen beskriver dialogen i sin helhet i planbeskrivningen.

Samråd/informationsmöten inom ramen för denna rennäringssanalys har hållits med Tåssåsens sameby 2023-03-07 på fjällhubben i Vemdalen. Under mötet närvarade Niklas Johansson (Tåssåsen), Josef Rundström (Bergs kommun), Peter Nilsson (Bergs kommun), Lars Lifvendahl (Skistar), Anders Lundqvist (Skistar) samt Henrik Sjöberg och Emil Sandström (Tyréns).

Samrådsmöte hölls med Handölsdalens sameby 2023-03-24 på fjällhubben i Vemdalen. Under mötet närvarade Arne Omma (Handölsdalen) samt Josef Rundström (Bergs kommun), Peter Nilsson (Bergs kommun) Till detta har även Arne Omma (Handölsdalen) varit i kontakt med Henrik Sjöberg (Tyréns) via telefon 2023-05-31 samt 2023-06-01.

Vid respektive samrådsmöte har samebyarna haft möjlighet att framföra sina kunskaper om området samt hur de förhåller sig till den planerade verksamheten. Protokoll från respektive möte har förts och delgetts deltagande parter. Som en del av rapportens framtagandet har samebyarna getts möjlighet att lämna kommentarer på ett utkast av analysen, varefter kommentarer från berörd sameby har integrerats i rennäringssanalysen.

Synpunkter som inhämtas i samråd med samebyar kan utgöra underlag för revidering av vissa bedömningar i konsekvensanalysen. I de eventuella fall som samebyn har en annan uppfattning än Tyréns i bedömningarna kommer det att framgå i konsekvensbedömningarna. Detta kompletteras när rapporten granskats av berörda samebyar.

3 Planerad exploatering

Härjedalens kommun i Jämtlands län avser ta fram två detaljplaner – en för Klyftberget respektive en för Hovde Syd i Vemdals skalet (planområden framgår av Figur 1). Detaljplanernas syfte är att möjliggöra en utvidgning av befintlig skidanläggning vid Vemdals skalet. Den nuvarande skidanläggningen är inte dimensionerad för det antal gäster som under högsäsongen besöker skidorten. Utvidgningen innebär nya pister, nya liftar samt tillhörande stödfunktioner såsom snöläggningsystem, teknikbyggnader, samt målpunkter för skidåkare, exempelvis grillplatser.

Marken inom planområdet ägs eller arrenderas idag av SkiStar.

4 Rennäringen

4.1 Allmänt om samebyar och rensköttsel

4.1.1 Rensköttseln som kulturbärare

Den samiska rennäringen beskrivs ofta som en grundpelare för den samiska kulturen. På så vis kan en vital rennäring ses som en grundförutsättning för den samiska kulturens fortlevnad. Rensköttseln är i hög grad betingad med traditioner och ett bärande av ett allomfattande berättande genom de människor som lever sitt liv i den. På så vis är rennäringen mer än en näring som kan åtskiljas från den privata sfären. Trots sina starka traditioner har rensköttselns metoder följt samhällets utveckling, exempelvis i användandet av snöskoter, GPS-teknik och annan tillgänglig teknik. Samhällsutvecklingen har på många sätt förenklat arbetsuppgifter, men på samma gång ställt nya krav. Dessa krav ligger dels i samhällets markanspråk, dels i beroendet av moderna hjälpmedel genom rationalitetskrav och ekonomisk konkurrens. Påverkan på den fysiska miljön har också påverkan i den sociala sfären. Det handlar inte minst om ökad börda kopplad till administrativa uppgifter och planeringsprocesser, ökade krav på deltagande i samråd, och oro för konsekvenser av pågående och framtida samhällsutveckling.

4.1.2 Rensköttselrätt

Rensköttselrätt är den sammanfattade beteckningen för rättigheterna som tillkommer samer i rennärlagen (1971:437). Rennärlagen slår fast rätten att använda mark och vatten inom följande områden:

Åretruntmark

Områden där rensköttsel får bedrivas året runt inom:

- marker ovan odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län.
- marker nedanför odlingsgränsen men ovanför lappmarksgränsen på mark där skogsrensköttsel bedrivs under våren, sommaren eller hösten och mark som antingen tillhör eller tillhörde staten vid utgången av juni 1992 eller är renbetesland.
- på renbetesfjällen i Jämtlands län och inom de områden i Jämtlands och Dalarnas län som vid utgången av juni 1992 tillhörde staten och var upplåttna för renbete.

Vinterbetesmarker

Områden där rensköttsel får bedrivas mellan 1 oktober och 30 april, och är:

- områden nedanför odlingsgränsen men ovanför lappmarksgränsen som inte är åretruntmark.
- områden nedanför lappmarksgränsen och renbetesfjällen där renskötsel av tradition bedrivits.

Möjlighet till renskötsel utanför dessa områden finns även, med hänvisning till exempelvis urminnes hävd (avgörs av domstol). Rätten till brukande är som mest omfattande inom åretruntmarkerna. Detta betyder inte att områden utanför dessa marker är mindre viktiga för näringens bedrivande. I båda fallen kan det vara av stor betydelse att beakta viktiga områden som flyttleder, kritiska passager, kalvningsland och goda betesmarker. Mellan dessa områden är det även viktigt att beakta eventuella funktionella samband.

4.1.3 Rennäringen som riksintresse

Rennäringen har markanspråk som har status av riksintresse. Riksintresseanspråken pekas ut av Sametinget. Ett riksintresse är ett statligt geografiskt anspråk som syftar till att stärka ett visst allmänt intresse genom lagstadgat skydd mot åtgärder som riskerar att påtagligt skada eller försvåra det värde som ämnar att skyddas. Riksintressen tillämpas först vid rättsliga beslut om ändringar av mark- eller vattenområden – innan dess är de att betrakta som anspråk för allmänna intressen som ska avvägas gentemot andra allmänna intressen. Sametinget är ansvarig myndighet för rennäringens anspråk.

Av förarbetena framgår att med begreppet *påtagligt* åsyftas inte bagatellartad påverkan, utan sådana åtgärder som kan ha en *bestående negativ* inverkan på det aktuella intresset⁷. Högsta förvaltningsdomstolen har även, i linje med Kammarrätten, anfört att det krävs ett konkret och relativt nära samband mellan aktuell åtgärd och förväntad störning för att påtaglighetsrekvisitet ska bli aktuellt⁸. Skyddet mot åtgärder begränsas inte till den geografiskt avgränsade ytan; bestämmelsen i 3 kap. 5 § miljöbalken innebär att även en åtgärd som vidtas utanför ett riksintresseområde kan vara otillåten på grund av de konsekvenser den bedöms ha för riksintresset⁹.

⁷ Prop. 1985/86:3 s. 155

⁸ Se ex. Kammarrätten i Sundsvall mål nr 2319-2320-05, 2007-04-05.

⁹ jfr Mark- och miljööverdomstolens dom den 12 november 2020 i mål nr. P 2707-19

4.1.4 Civilrättsligt avtalade betesområden

Under en rättsprocess som pågick under perioden mellan 1990 och 2004 – det så kallade *Härjedalsmålet* – avhandlades samebyarna Handölsdalen, Mittådalen, Tåssåsen, Ruvhten Sijte och Idre nya samebys rätt att bedriva rennäring på privat mark utanför områden som omfattas av urminnes hävd. Hovrätten för Nedre Norrlands dom¹⁰ innebär att det krävs avtal mellan berörda samebyar och aktuell markägare för att kunna bedriva verksamheten på dennes mark.

Planområdena i Vemdalskalet ligger utanför de fastställda åretrunt- och vinterbetesmarkerna för rennäringen och anses därför inte omfattas av urminnes hävd. Rennäringen bedrivs här genom civilrättsliga avtal mellan samebyarna och markägare.

4.1.5 Övergripande redogörelse för renskötselåret

I Sverige bedrivs idag rennäring genom 51 samebyar. En sameby avser dels ett landområde där renskötsel bedrivs, liksom andra aspekter som en delad ekonomi och näringsrelaterade resurser. Det finns tre huvudtyper av samebyar, fjäll-, skogs- och koncessionssameby. Tåssåsen och Handölsdalens samebyar är fjällsamebyar, vilket innebär att de bedriver renskötsel från fjäll till skogsland beroende på årstid.

Det finns stora skillnader i hur renskötselåret ser ut mellan olika samebyar, beroende bland annat på geografisk placering och samebyns individuella organisation. Rennäringens årscykel brukar normalt delas in i åtta årstider (Skogsstyrelsen, 2014). Här följer en generell beskrivning av renskötselåret med början på våren då vajorna föder sina kalvar.

Under *vårvintern (mars-april)* börjar renarna att flytta mot vår- och kalvningsområden när skaren bildas. Renhjorden samlas ihop och förflyttas västerut. Födan består fortfarande mest av lav och hänglaven är mycket viktig då markbetet ofta är otillgängligt. Flyttarna är energikrävande och det gör att tillgången på rastbeten, områden som möjliggör flytt genom att tillhandahålla föda och vila för renhjorden, är viktig.

Under *våren (april-maj)* återvänder vajor till de områden där de själva föddes för att kalva. Dessa områden bör ge skydd mot ogynnsamt väder och erbjuda tillräckligt med bete, särskilt om vinterbetet har varit dåligt – ofta sydslutningar där snön tinar fort. Tiden kring kalvningen är en mycket kritisk period, renarna är mycket känsliga för störningar. Renskötaren har

¹⁰ Dom 2002-02-15 mål nr T 58-96 Hovrätten för Nedre Norrland

ofta som uppgift att övervaka och skydda kalvningsområdet från störningar och rovdjursangrepp.

Försommaren (juni) utgör en lugn period för både renen och renskötaren. Renarna söker sig till björkskogar, myrmarker och bäckar där grönskan kommer tidigt. Detta ger renen en chans att återhämta sig och bygga upp sig inför kommande perioder. För renskötaren innebär det tid för byggnads- och reparationsarbete, och förberedelser inför resten av året.

Sommaren (juni-juli) är en hektisk tid då renarna drar upp mot högfjället eller öppna vidder för att undvika värme och insekter. Renhjorden sprids över stora områden. Renskötaren har som huvudsaklig uppgift att organisera och genomföra kalvmärkningen samt utföra viss kantbevakning.

Under *förhösten (augusti)* betar renarna i björkskogar och på myrar med tillgång till grönbeta. Perioden är viktig för renens uppbyggnad inför att klara kommande vinter – god betesro är av stor vikt. Under senare delen av augusti samlas sarvarna in för slakt innan brunstperioden börjar.

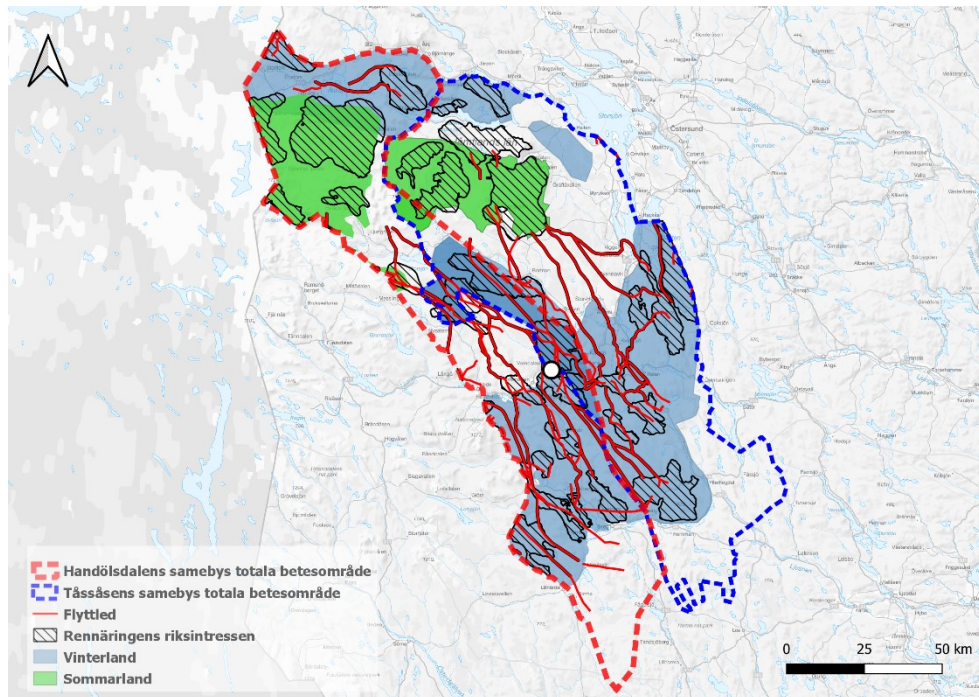
Under *hösten (september-oktober)* innebär frostnätter att betets näringshalt försämras och renarna börjar gräva upp underjordiska delar för att hitta föda, såsom marklavar. Under brunsttiden får renarna i stort sett sköta sig själva och renskötaren kan under en period fokusera på andra uppgifter.

Förvintern (november-december) börjar när frost och snö har kommit för att stanna. Renarna söker sig nu till betesmarker med kvarvarande grönska, gräsrika skogsområden och myrar. Detta bete utnyttjas så länge snötäcket är under 30 cm och innan den starka vinterkylan sätter in. Renarna övergår sedan gradvis till lavbete. Nu börjar renarnas vandring mot vinterbeteslandet. Under förvintern samlas renarna för skiljning till vintergrupper och för slakt. Efter slakten består "vinterrenhjorden" till uppemot 75 procent hondjur.

Vintern (december-mars) är den mest utmanande perioden för både renen och renskötaren. Tillgången på vinterbete beror inte bara på arealens storlek och lavförekomst utan i första hand på betets tillgänglighet (exempelvis nedisning eller hård skare). Vinterbetesmarkerna är ofta inte sammanhängande, vilket innebär att hjorden kan behöva flyttas mellan olika betesmarker. Renskötaren kan behöva stödutfodra renarna för att säkerställa deras överlevnad. En betydande del av arbetet under vintern är att kantbevaka renhjorden och skydda den från bland annat rovdjur.

4.2 Berörda samebyars markanvändning

I följande avsnitt avhandlas en redogörelse av de båda samebyarna Handölsdalen och Tåssåsens markanvändning. Samebyarnas samlade betesområden, såväl som sommar- respektive vinterland och sambanden dem emellan, framgår av Figur 2 nedan.

Figur 2, rennärings markanvändning på regional nivå

4.2.1 Handölsdalens sameby

Handölsdalens kalvnings- och brunstland ligger i trakterna av Helagsfjället, cirka 80 kilometer nordväst om Vemdalskalet. Vinterbetesmarkerna börjar strax söder om Vemdalsfjällen och sträcker sig mot Lillhärdal och Älvros. Vemdalskalet ligger således i växlingen mellan sommar- och vinterland och berör vår- och höstflytt med tillhörande markanvändning.

Västliga vinterbetesgrupper flyttas under våren mot kalvningslandet huvudsakligen via led som passerar i närheten av Hedlanda flygplats (se Figur 3). För vintergrupper på östliga betesområden sker flytt i första hand genom ett flyttstråk öster om Vemdalskalet, som går från Oxsjön och passerar öster om Skuvfjället, Mörkfjället och ner mot Ripfjället. Här nyttjas samma korridor som Tåssåsens sameby, genom bebyggelsen vid Ripfjället, över myrarna vid Stockåvallen och Røjvallen och sedan söderut. Flytt sker huvudsakligen genom fri strövning. En alternativ flyttled passerar mellan Norr-Veman och Klyftberget. Denna passage är i nuläget 400 meter

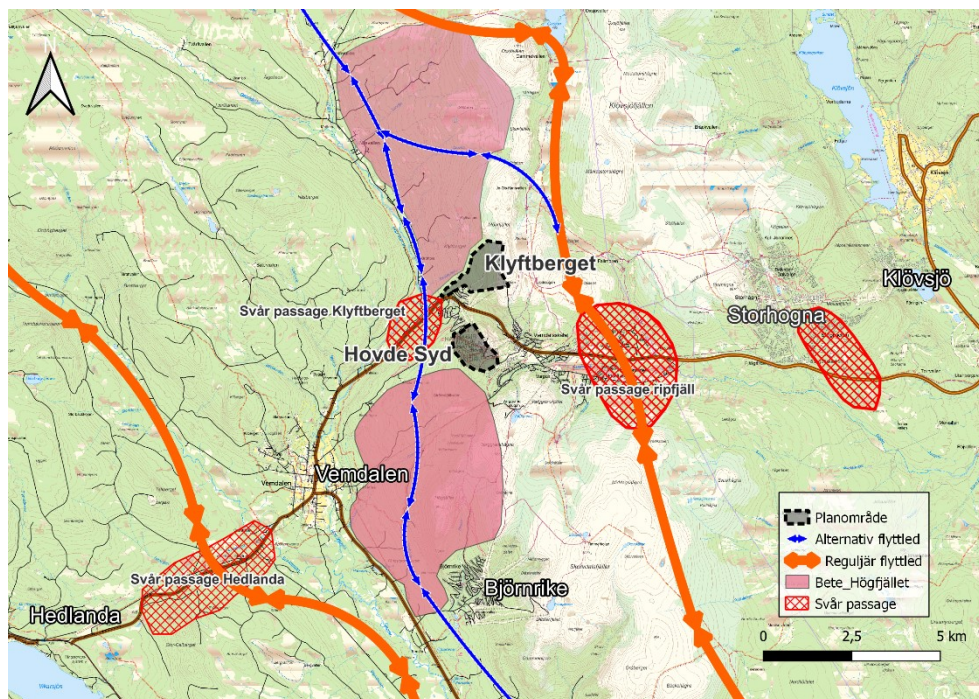
bred, mellan såväl befintlig bebyggelse som väg 315 och Norr-Veman, med en grusväg som löper parallellt med ån. Vid användning av denna led utgör väg 315 en svår passage.

Söder om väg 315, sydväst om Hovde, finns ett område med viktigt bete vid sådan flytt. Området sydväst om Hovde har kapacitet att användas som vinterbete för en vinterbetesgrupp med cirka 1000 renar. En utmaning med vinterbetet är att hålla renarna borta från väg 315, samt att närliggande anspråk för turism och friluftsliv gör det svårare att förhindra att renarna går upp på fjället. Uppgifter gör gällande att detta område nyttjas för renskötsel under större delen av perioden som tillåts i tecknat betesavtal med fastighetsägaren, 1 november – 30 april.

Strövbete – att renarna utnyttjar det tillgängliga betet längs vägen till och från specifika nyckelområden – har blivit allt viktigare över tid. Det finns flera anledningar till detta. De alljämt dominerande faktorerna är skogsbruk, infrastruktur samt turism och rörligt friluftsliv vilket uppges ha skapat brist på sammanhängande vinterbetesmarker för renarna.

Handölsdalens samebys farhågor kopplade till aktuella detaljplaner

Med aktuell exploatering inom planområdet för Klyftberget ser samebyn i första hand risk för att stråket i nord-sydlig riktning förbi Klyftberget i praktiken blir obrukbar. Denna risk omnämns både som direkt, genom att exploateringen innebär att korridoren blir för smal, och som indirekt vid potentiella ytterligare exploateringar relaterade till skidsystemets ökade kapacitet i framtiden. I ett större perspektiv upplever samebyn stor påverkan från tidigare utveckling av annan markanvändning i regionen som över tid gett upphov till flera trånga passager mellan riksväg 84 och Vemdalsaskalet. En farhåga är att en expansion av destinationen Vemdalsaskalet i sydvästlig riktning på sikt kan leda till ökat intresse för andra typer av exploateringar i stråket mellan Vemdalsaskalet och Hedlanda. Riskfaktorer med detta skulle då vara fragmentering, ökat behov av kantbevakning och omgivningsstörningar som negativt påverkar förutsättningarna att bedriva rennäring. Det finns viss opinion som driver frågan om att flytta flygtrafiken från Sveg flygplats till Hedlanda. Handölsdalens sameby ser i samband med det risk för omfattande omgivningspåverkan, samt markförlust med anledning av tillkommande infrastruktur.

Figur 3, översikt av Handölsdalens samebys markanvändning på lokal nivå utifrån information från samråd (gränsdragning ej definitiv).

4.2.2 Tåssåsens sameby

Tåssåsens samebys sommarland ligger i trakterna av Lundörrsfjällen, Anarisfjällen och Oviksfjällen. De sydligaste delarna av samebys vinterbeten sträcker sig ner till Älvros i väst och Ytterhogdal. Skogsmiljön inom området är överlag rikt på lav, framförallt hänglav, vilket ger gott med bete upp mot trädgränsen. Renarna vistas i huvudsak i skogsområdena sydost om utredningsområdet, där en vintergrupp oftast brukar gå i riktning mot Stor-Jättsjön i söder. Vemdalskalet ligger således i växlingen mellan sommar- och vinterland och berör vår- och höstflytt med tillhörande markanvändning.

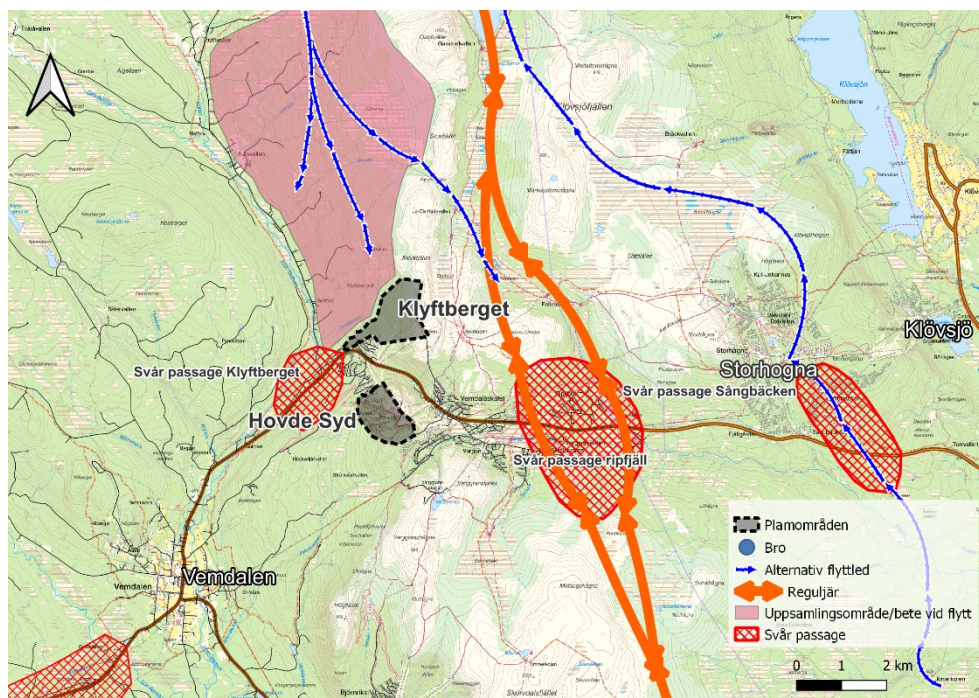
Höstflytt sker i regel med hjälp av led som går mellan Vemdalskalet och Ripfjället sedan passerar Varggransstjärnen (framgår av Figur 4). Under vårflytten mot sommarland används huvudsakligen dalgången som ligger österut, vid Risvallen i riktning mot Fallmoren. Ovanför befintligt lifts-system vid Klyftberget finns en passage som möjliggör för en anslutning till flyttstråk i öst mellan Vemdalskalet och Ripfjället. Områdena kring Klövsjöfjällen samt mellan Mörkfjället och Norr-Veman beskrivs som område där renar samlas upp inför flytt. Tåssåsen uppger att renar tenderar att finnas i området i dalgången längs Norr-Veman under perioden kring

november-december. Flytt sker företrädevis till fots om inga särskilda förhållanden förekommer.

Svåra passager genom bebyggelse och över vägområden finns till följd av fysiska barriärer, trafikrörelser och mänsklig aktivitet. Sådana passager som uppstår under renarnas flytt finns på var sida av Ripfjället (där den västliga passagen används mer än passagen i öst), samt en passage vid Sångbäcken öster om Vemdals skalet som även innebär att liftsystem korsas. Vid passage av liftsystem sker kontakt med mellan Tåssåsen och Skistar för att tillfälligt stänga liften, vilket uppges fungera bra. Trots detta är passagen förbi Sångbäcken sammantaget den som medför störst svårigheter i nuläget. Passagen över väg 315 till området sydväst om Hovde leder till Handölsdalens samebys marker och nyttjas inte av Tåssåsens sameby.

Tåssåsens samebys farhågor kopplade till aktuella detaljplaner

Den främsta farhågan är potentiellt försvårande av flytt över Mörkfjället när renar hamnat väster om ryggen vid flytt mot vinterbetesland. Denna oro förväntas främst aktualiseras i det fall liftsystemet som planeras anläggs i närhet av högsta punkten av fjället.

Figur 4, översikt av Tåssåsens samebys markanvändning på lokal nivå utifrån information från samråd (gränsdragning ej definitiv).

5 Omvärldsfaktorer

5.1 Störningszoner

En störningszon är ett område inom vilket renarna kan påverkas av en störande verksamhet. Den varierar beroende på olika faktorer, som exempelvis topografi, betestyp och om det är rentjur eller renko med kalv som störs¹¹. Med utgångspunkt i resultat från forskning kan störningszoner för olika typer av verksamheter som stör renskötseln på ett eller annat sätt markeras ut i kartor. Störningszon definieras här som ”en zon från en anläggning där man tydligt kan se en påverkan på renen”.

Även om störningszonerna i sig kan fastställas utifrån befintlig kunskap är ofta graden av störning svårare att bestämma. En störningskällas påverkan beror bland annat på årstidsvariationer eller hur aktiv störningskällan är vid tiden för rennäringens nyttjande av landområdet i anslutning till själva störningskällan. Hur länge en verksamhet har funnits på platsen kan också spela in.

Flera överlappande störningszoner kan ses som en indikator på att den kumulativa effekten från olika verksamheter är stor. Det är viktigt att zonerna inte betraktas som definitiva eller som att renarna helt och hållet undviker dessa områden. De är i detta fall tänkta att användas som utgångspunkt för bedömningen av vilka effekter ett visst projekt kan ge på renskötseln. De bör anpassas efter de specifika förhållanden som råder på platsen och i den aktuella samebyn och justeras allteftersom ny kunskap tillkommer.

De störningszoner som används i denna analys och anges nedan är beräknade med utgångspunkt i zoner som finns presenterade i Skarin & Åhman (2014)¹², med stöd av uppgifter hämtade ur *Kumulativa konsekvenser för rennäringen* (2015)¹³. Zonerna presenteras först som ett intervall inom vilket det finns belägg för att påverkan kan uppstå. I flera fall är intervallet breda, där de zoner som valts är baserade på en bedömning

¹¹ Nilsson, R., Lauritz, L., & Blom, A. (2015) *Kumulativa konsekvenser för rennäringen. En beskrivning av hur kumulativa konsekvenser för rennäringen kan presenteras med exempel från Gabna och Laevas samebyar.*

¹² Skarin, A., Åhman, B (2014) *Do human activity and infrastructure disturb domesticated reindeer? The need for the reindeer's perspective.* Polar Biol 37, 1041–1054 (2014)

¹³ Se fotnot 11.

av vad som kan anses vara rimligt utifrån forskning och tidigare erfarenheter från genomförda rennäringsanalyser – det beror inte minst på vilken typ av funktion marken har för renen, när på året påverkan förväntas samt grad av habituering (tillvänjning). I det aktuella fallet berörs i huvudsak vår- och höstflytt och förknippande anspråk, samt till viss del vinterbete. Flera av omvärldsfaktorerna har förekommit inom samebyns marker i avsevärd omfattning under en längre tid. Dessa faktorer talar tillsammans för att flera av zonerna kommer att vara i den lägre änden av intervallet.

För de verksamheter, inom det aktuella området, där det saknas underlag för störningszonen har Tyréns valt störningszon utifrån hur liknande verksamheter störningszon ser ut och vad som förefaller vara rimligt. Identifierade verksamheter (omvärldsfaktorer) och deras störningszoner presenteras i Tabell 3. Störningszoner för allmänt friluftsliv som jakt, fiske och bärplockning har utifrån aktiviteternas natur bedömts vara för generella för att kunna analyseras med störningszoner.

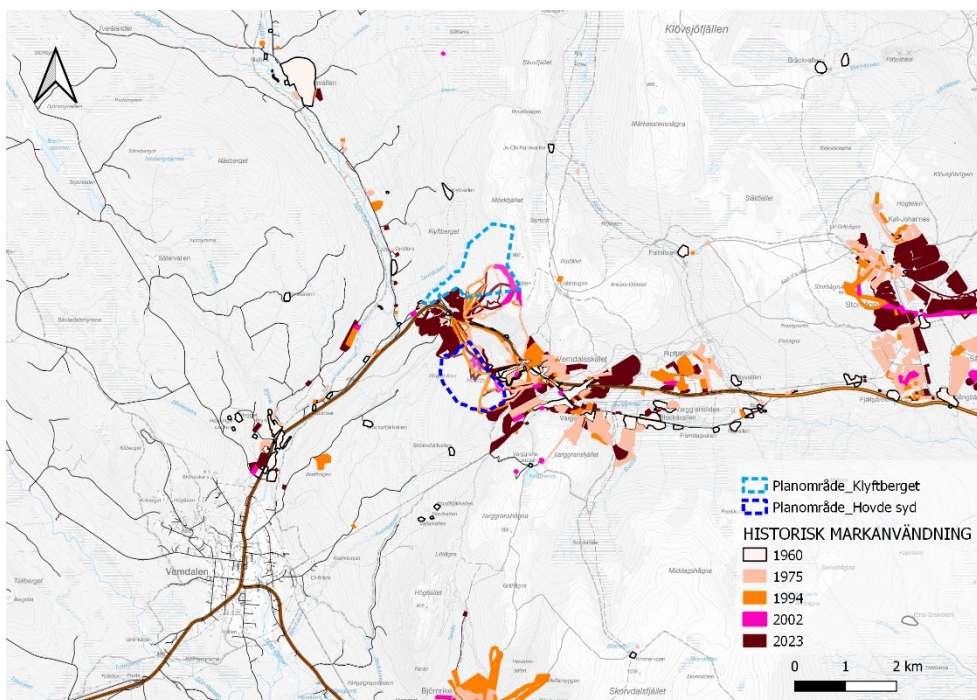
Tabell 3, använda störningszoner.

Omvärldsfaktor	Störningszon enligt Skarin/Åhman	Vald störningszon	Motivering till vald zon
Bebyggelse	Finns ej	1,5 km	Aktiviteten kring bebyggelseerna i området (i och med besöksnäringen) bedöms vara av större intensitet.
Vägar	1-10 km	0,5-1 km	Beroende på ÄDT och aktivitet runt vägen har olika zoner använts.
Skidspår	Finns ej	0,5 km	Utgått från zon för skoterled utifrån liknande problematik men mindre bullerproblematik.
Vandringsleder	Ingår i turistanläggningar	1 km	Vissa frekvent använda leder har tagits med, erfarenhetsbaserad zon.
Skoterled	0 – 12 km	1,5 km	Skoterleder med bedömd hög trafikvolym i anslutning till områdets höga antal gästnätter. Erfarenhets och exempelbaserad zon.
Turist/fritidsläggningar	0 – 12 km	1,5 km	Erfarenhetsbaserad zon då samebyarna har lång erfarenhet av turistanläggningar på sina marker.
Kraftledningar	0 – 2,5 km	1 km (moderat bedömning)	Speciellt nyuppförda alt flyttade kraftledningar ger upphov till störningar, men

		p.g.a. mindre ledning)	även nyare forskning som visar på stora störningar.
--	--	------------------------	---

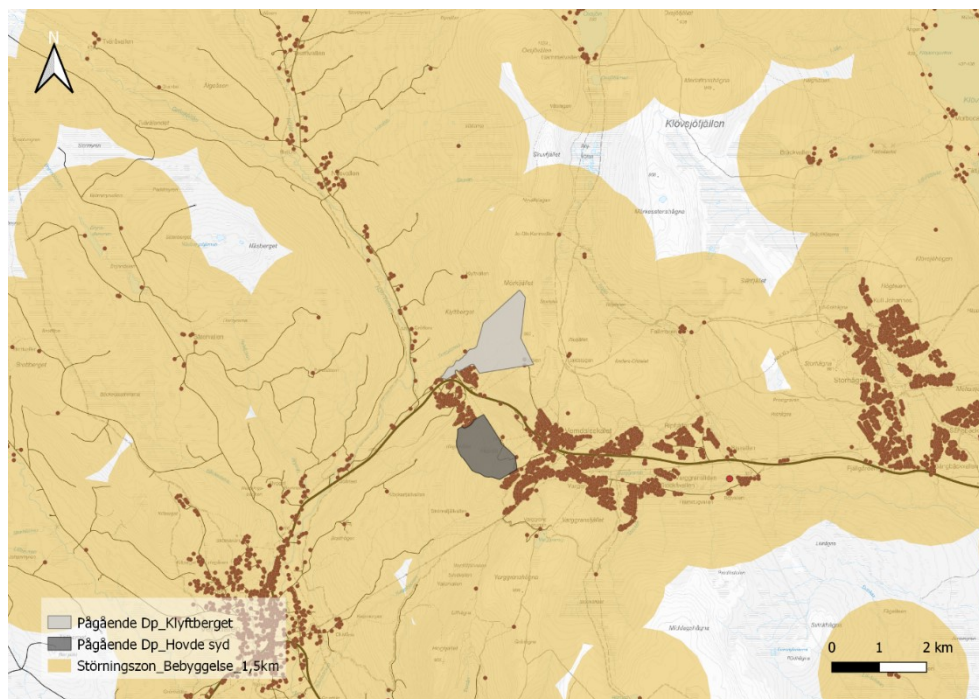
5.1.1 Bebyggelse

Flertalet fritidshus finns främst utspridda längs med vägen intill Vemdalskskalets fjällsidor och fungerar i många fall som helårsboende, området har alltså mer karaktären av ett bostadsområde än renodlade fritidshusområden. Planområdet för Hovde syd ligger mellan två befintliga bebyggelseområden som tillkommit på senare tid; Klockarfjället och Del av Vemdalens kyrkby vilket framgår av Figur 5.

Figur 5, utveckling över tid i och kring Vemdalskalet.

Påverkan som uppstår till följd av ny bebyggelse ligger framförallt i dess bidrag till fysiska barriärer. Byggnads- och anläggningsarbeten i samband med byggskeenden har ofta en generell störningseffekt med ökade transporter, buller och på längre sikt ökad trafik. I takt med att fler bebyggelseområden växer fram skapas i ökande skala påtagligare barriäreffekter för rennäringsen och risken för en mer betydande inverkan ökar. I Figur 6 redovisas störningszoner för bebyggelse samt bebyggelsestruktur.

Figur 6, störningszon bebyggelse 1,5 km.

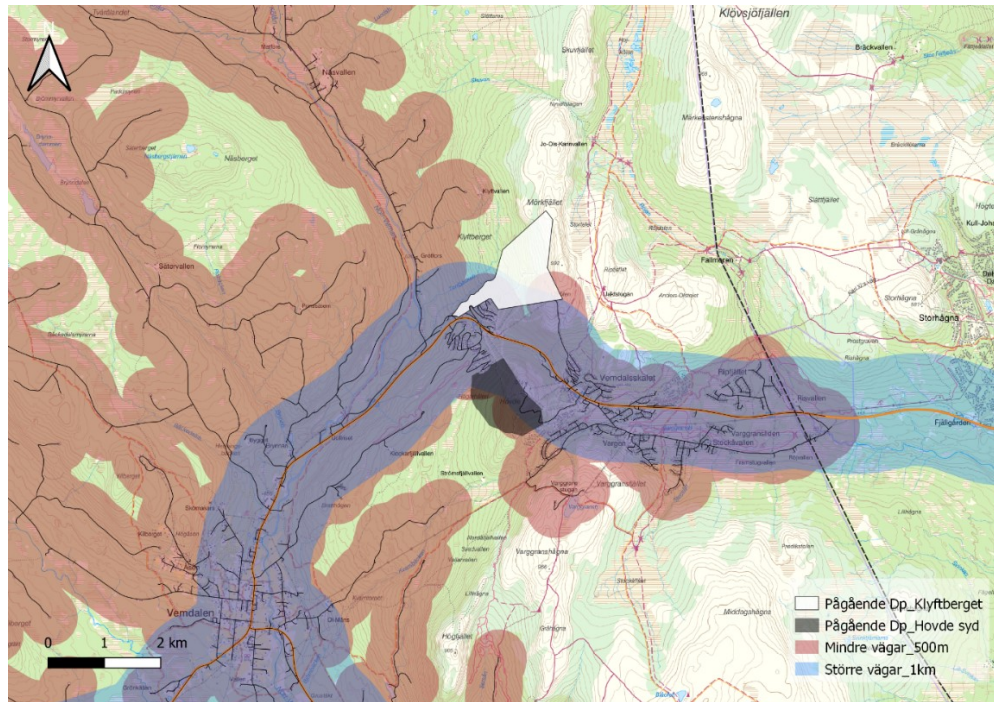
5.1.2 Vägar

Väg 315, som ligger strax norr om Hovde syd och strax söder om Klyftberget, är en större trafikerad väg (Figur 7). Trafikmängden längs väg 315 var enligt Trafikverkets trafikflödeskarta 1010 (ÅDT) och för tung trafik 60 (ÅDT) år 2021.

Nya bebyggelseområden kan innebära en ökad trafikmängd, dels i anläggningstrafik under byggfas, dels på längre sikt med trafik till och från planområdena. Störningar från vägar består av faktorer som barriäreffekter, påkörningsrisk och allmänna störningseffekter. Påkörningsrisken kan öka ytterligare när vägarna saltas eftersom renen lockas ut på vägen för att slicka salt. I Härjedalens kommun inkom 118 anmälningar (292 på länsnivå) om olyckor med ren vilket kan jämföras med Västerbottens län där 454 olyckor anmälades år 2022¹⁴.

Tabell 4, trafikpåkörningar med ren i Härjedalens kommun 2022.

Månad	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
Antal	32	15	15	6	2	2	7	4	3	1	8	23

Figur 7, störningszon mindre vägar 500 m, större vägar 1000 m.

¹⁴ Polisen, (2023).

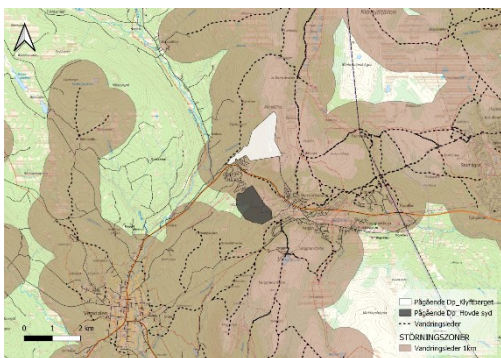
5.1.3 Rörligt friluftsliv, jakt och turism

Turism, jakt och skoteråkning med mera kan innebära störd betesro för renen inom ett betesområde. Om renen inte får betesro stressas den och tvingas till ständiga förflyttningar som kräver energi. Detta kan medföra att renarna inte får tillräckligt med föda, vilket i förlängningen kan äventyra deras fortsatta överlevnad och förmåga att producera välmående kalvar. Därtill blir betesmarkerna nertrampade och de betas inte av ordentligt då renarna ständigt flyr störande faktorer.

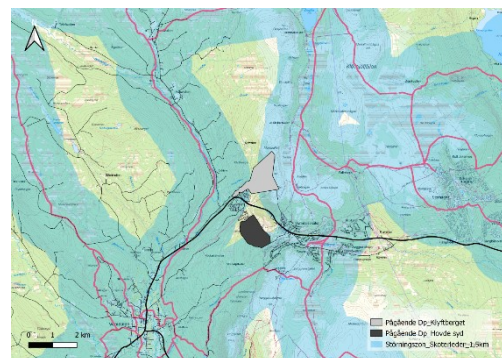
I området bedrivs olika typer av besöksnäring, såsom skidanläggningar, skoterturism, cykling, vandring, fiske och annat. Störningen från friluftslivet är säsongsberoende och påverkan på rennäringen beror således på när störningen uppstår. Delar av denna typ av störning är centrerad kring vissa kärnor och stråk, medan mer diffus rörelse i skog och mark är svårare att ta hänsyn till. Vandringsleder syns i Figur 8.

Snöskoterkörning och allmänt friluftsliv kan vidare försvåra arbetet med att hålla renarna inom lämpliga områden. I stora delar av området råder terrängskörningsförbud och skoteråkning är endast tillåten efter utmärkta leder som är lokaliserade strax utanför utredningsområdet, se Figur 9.

Utvecklingen i Vemdalskalet som destination har skett etappvis där vidare utbyggnad av skidorten har skett under 70-, 90- och början på 2000-talet. Vemdalen hade under år 2022 drygt 900 000 gästnätter för en rullande tolv månadersperiod maj 2021 till april 2022¹⁵ – att jämföra med cirka 700 000 nätter 2020 och 380 000 nätter 2008¹⁶.

Figur 8, störningszon vandringsleder 1 km.

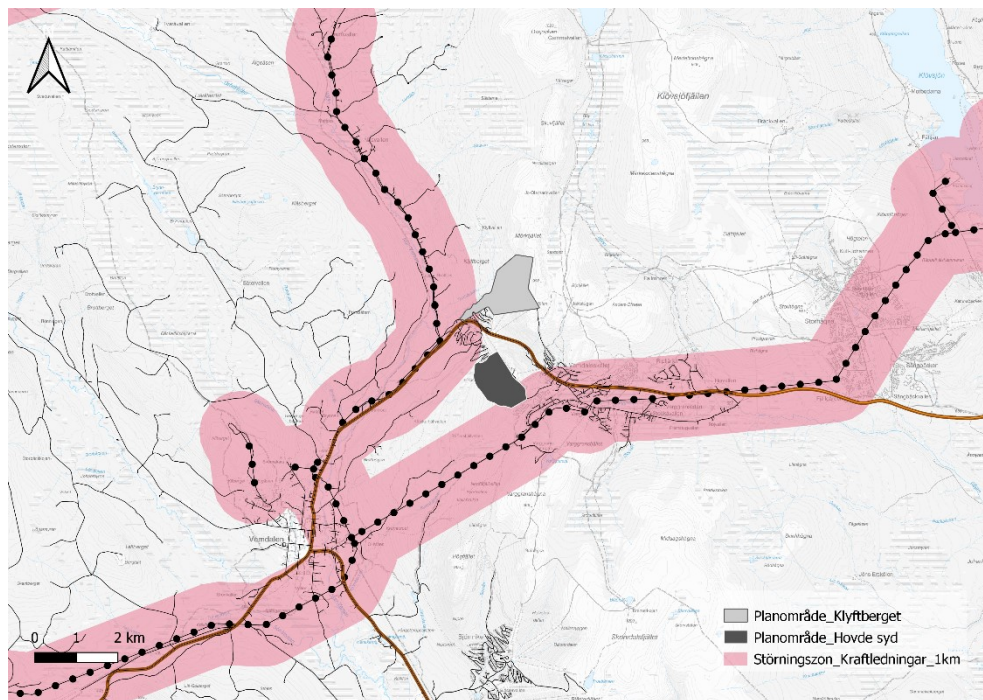
Figur 9, störningszon skoterleder 1,5 km.

¹⁵ Nordanalys (2022). Gästnattsstatistik april 2022. Jämtland Härjedalen turism.

¹⁶ Vemdalen.se (u.å.). Strategisk hållbar långsiktig destinationsutveckling. <https://www.vemdalen.se/utvecklingsprojekt/strategisk-hallbar-langsiktig-destinationsutveckling/> (hämtad 2023-06-20)

5.1.4 Kraftledningar och master

Renar uppfattar högfrekventa ljud från kraftledningar, som uppstår vid så kallade koronauraddningar, bättre än oss människor och kan vintertid vid fuktigare väderförhållanden störas av både ljudet och det sken som uppstår¹⁷. I närheten av projektområdena ligger en kraftledningsgata ca 650 meter sydost om Hovde syd och cirka 550 meter väster om Klyftberget (Figur 10).

Figur 10, störningszon Kraftledningar 1 km.

¹⁷ Se ex. Mark- och miljööverdomstolen, (2019). Mål nr. M 1769-18.

5.1.5 Skogsbruk

En sammanhållen och fungerande naturmiljö är en förutsättning för att renskötsel och samisk kultur ska fortleva. Det upprätthåller viktiga funktioner inom renskötseln och möjliggör årstidsbunden förflyttning mellan betesområden. För att renskötseln ska kunna bedrivas rationellt och stå emot variationer i väder, klimatförändringar och andra störningar krävs en mångfald av olika typer av marker, där också framkomlighet för både renen och renskötaren är en viktig faktor.

I genomförda pilotstudier har man sett att renarna uppehåller sig mer i naturvärdekärnor än utanför värdekärnor vilket visar på renskötselns behov av fungerade naturliga ekosystem och fungerande spridningskorridorer¹⁸. Markanvändningen av skogslandskapet har en mycket stor påverkan på dess ekosystem och flera av de arter som förknippas med skogen missgynnas av användningen^{19,20,21}. Marktäckande lavar påverkas negativt av det förändrade lokal/mikroklimatet som en avverkning medför, med ökat solljus, ökad påverkan från vind och ökad avdunstning. Dessutom kan markberedning, föryngring och skogsgödsling ge ytterligare negativ påverkan på marklaven²². Under senare år har isbildning i markvegetationen varit vanligt på grund av att temperaturen gått över noll grader jämförelsevis frekvent²³. Vid isbildning i markvegetationen kan mycket stora områden vara låsta för renbete under lång tid, varvid hänslavar utgör en viktig reservföda.

¹⁸ Bovin, M. & Naumov, V. (2017). Ren som indikatorart för GI. Metria AB på uppdrag av Naturvårdsverket och Länsstyrelsen i Norrbotten.

¹⁹ Artdatabanken (2015). Tillstånd och trender för arter och deras livsmiljöer - rödlistade arter i Sverige 2015. SLU Artdatabanken rapporterar 17.

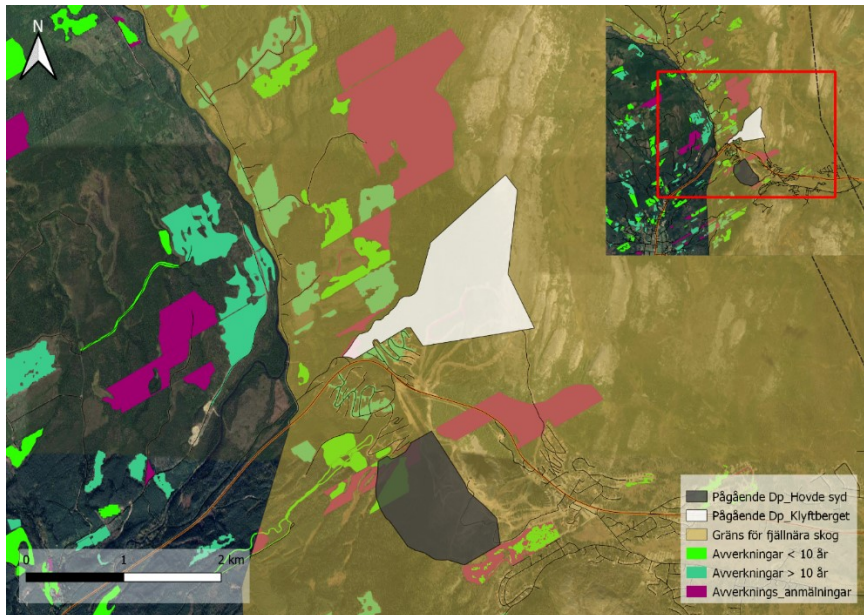
²⁰ Imby, L. (1999). Nya svenska fågelboken. Stockholm: Prisma.

²¹ Oldhammer, B., & Turander, P. (2003). Långskägget - Urskogens flaggskepp. Naturskyddsföreningen.

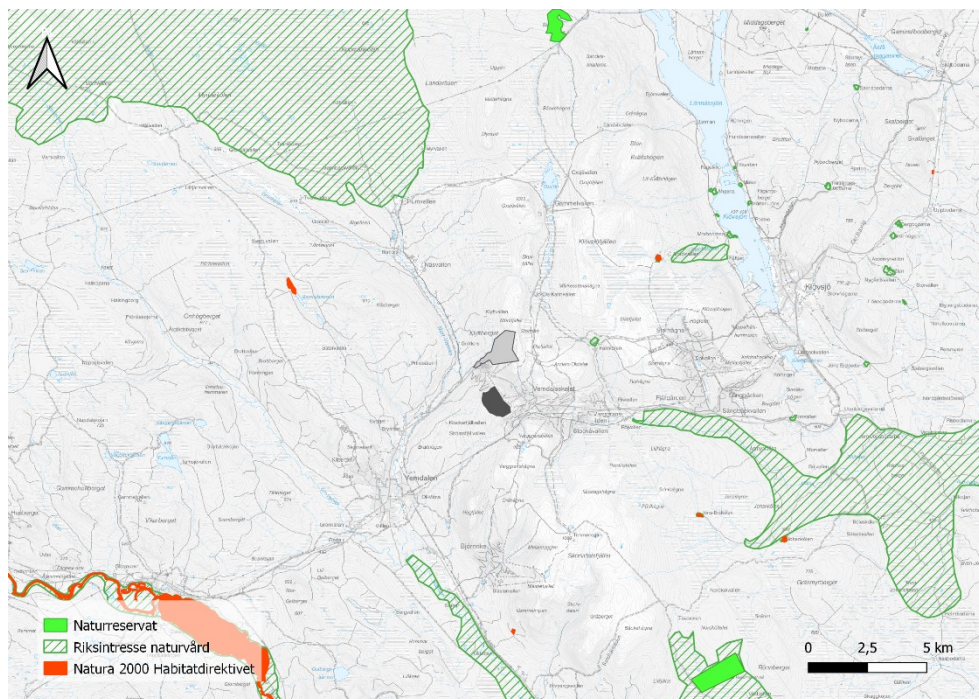
²² Carlsson, L., & Boström, M. (2014). Skog och ren. Projektet Kompetensutveckling Skogsbruk och Rennäring.

²³ SMHI (u.å.). Rennäringen klimatanpassas, Vilhelmina norra sameby. <https://www.smhi.se/klimat/klimatanpassa-samhallet/exempel-pa-klimatanpassning/rennaringen-klimatanpassas-vilhelmina-norra-sameby-1.117327>

Eftersom omloppstiden på markerna som nyttjas industriellt är kort, ur ett skogligt ekosystems perspektiv, hinner inte några reella värden av hänglav som betesresurs utvecklas. Genomförda och planerade avverkningar framgår av Figur 11. Förekomst av hänglav finns därmed i praktiken endast i skyddade områden och på impediment – områden vars arealer är begränsade i aktuell del av regionen (skyddad natur framgår av Figur 12).

Figur 11, utförda skogsavverkningar och avverkningsanmälningar i och kring utredningsområdet.

Figur 12, natura 2000-områden, Riksintresse Naturvård, naturreservat.

5.1.6 Rovdjur

Generellt har rovdjursstammarna ökat under 1900-talet, vilket också har inneburit ett högre predationstryck på renen. Olika rovdjur har olika påverkan beroende på art och beteende. De olika rovdjurens jaktbeteende har betydelse för vilka områden och förhållanden som innebär störst risk för renarna och deras möjlighet att undvika predation. Dessutom har de olika rovdjurens jaksätt en betydelse för effekten på renhjorden och renskötarnas arbete, till exempel orsakar en smygjägare som lodjuret mindre störning, stress och merarbete än förföljande rovdjur som järv och varg²⁴. Rovdjur påverkar renskötseln dels ekonomiskt genom bortfall i produktion, dels i det vardagliga renskötselarbetet. Skingrade och störda renhjordar liksom störda kalvning är andra exempel på störningar utifrån rovdjurens predation av ren. Ingen information har hittats om hur stor påverkan av rovdjur det är på renskötseln inom samebyarna.

²⁴ Mattisson, J., Persson, J., Karlsson, J., & Andrén, H. (2007). Erfarenheter från försök att minska rovdjursangrepp på ren. Viltskadecenter.

Enligt Viltskadecenter och Rovbase rovdjursinventeringar sker föryngring av både järv²⁵ och lo²⁶ samt kungsörn²⁷ inom länen. Det ska påpekas att dessa siffror utgör försök att uppskatta rovdjursstammens storlek och inte exakta antal. Björn förekommer inom hela Jämtlands län och antalet uppskattas till ett 1000-tal björnar²⁸, med ett förvaltningsmål på 650 individer.

²⁵ Hedmark, E., Mattisson, J., & Tovmo, M. (2021). Inventering av järv 2021. Beståndstatus för stora rovdjur i Skandinavien.

²⁶ Odden, J., & Frank, J. (u.å.). Inventeringar av lodjur 2022. Beståndstatus för stora rovdjur i Skandinavien.

²⁷ Åsbrink, J., & Hellström, P. (u.å.). Resultat från inventeringen av kungsörn i Sverige 2021. Rapport från Naturhistoriska riksmuseet. Naturhistoriska riksmuseets småskriftserie.

²⁸ Länsstyrelsen Västernorrland (2021). Resultat från björninventeringen 2020. Hämtat från Länsstyrelsen Västernorrland: <https://www.lansstyrelsen.se/vasternorrland/om-oss/nyheter-och-press/nyheter---vasternorrland/2021-06-01-resultat-fran-bjorninventeringen-2020.html> 2022

5.2 Samhällsplanering

5.2.1 Kommunal planering

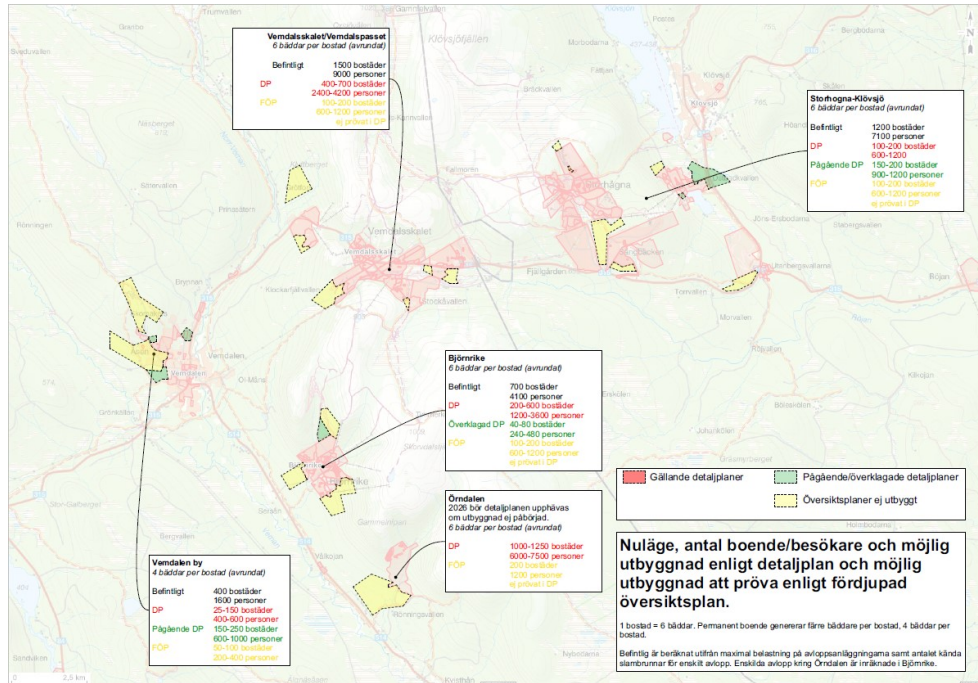
Vemdals skalet omfattas av fördjupad översiktsplan för Vemdalen och Björnrikeområdet, antagen år 2008. Denna plan möjliggjorde för ny bebyggelse i närheten av Vemdalen. I den kommuntäckande översiktsplanen från år 2020 framgår att Härjedalens kommun vid tidpunkten inte såg något behov av nya områden för bebyggelse. Istället sker revideringar av detaljplaner i Vemdalen för att skapa möjligheter för byggande av fler bostäder, både enskilda villor och flerbostadshus. Om det finns behov av förtätningar eller förändringar inom den befintliga bebyggelsen kan detta prövas genom detaljplan. Mindre ändringar kan också prövas genom förhandsbesked eller bygglov om det anses lämpligt. Vid behov av större exploateringar eller förändringar kan en ny fördjupad översiktsplan bli aktuell.

Rennäringens markanvändning berörs även av markanvändning och anspråk bland annat i närliggande Storhogna. Området kring Storhogna hanteras av Bergs kommun i fördjupad översiktsplan för Storhogna-Sångbäcksvallen-Katrinanområdet, antagen 2008. Kommunen tog 2018 fram en kommuntäckande översiktsplan som kommenterade utvecklingen kring området:

...området [har] stått för en majoritet av den byggnation som skett i kommunen under de senaste åren och utvecklingen har skett i huvudsak i enlighet med den fördjupade översiktsplanen. För att möjliggöra en fortsatt utveckling på ett ansvarsfullt sätt är det viktigt att den fördjupade översiktsplanen för Storhogna och Katrina revideras eftersom den nuvarande planen till stora delar redan är utbyggd eller detaljplanerad.

I Figur 13 redovisas en sammanställning av planer med varierande status, från gällande detaljplaner till pågående eller överklagade planer, samt

utpekade områden i översiktsplan. En större version av kartan finns att tillgå i bilaga.

Figur 13, översikt av planområden med olika status kring Vemdalskalet. Svart = befintligt, rött = gällande detaljplaner, grönt = pågående eller överklagade detaljplaner, gult = utpekad i översiktsplan.

5.2.2 Riksintresseanspråk

Stora delar av området kring Vemdalskalet har status som riksintresse för ett flertal olika typer av intressen, varav rennäringsen är ett sådant. Rennäringsens riksintresseanspråk sträcker sig såväl norrut som söderut från Vemdalskalet, med de centrala delarna av bebyggelsen borträknade. Riksintresset pekats ut av Sametinget. Områdena norr respektive söder ut knyts samman av korridorer över väg 315 i öst (vid Ripfjället) respektive väst (i anslutning till Norr-Veman). Rennäringsens riksintresseanspråk berör betydande delar av Vemdalskalet, även om de i flera fall är ianspråktaget för bebyggelse eller anläggningar för friluftslivet.

Delar av såväl Klyftberget som Hovde syd berör eller gränsar till den generella riksintresseytan. Sametinget beskriver tre kärnområden, särskilda kraftcentrum, i anslutning till Vemdalskalet, dessa visas i Tabell 5.

Tabell 5, beskrivning av riksintresseanspråk för rennäringen i närheten av aktuella planområden.

Sameby	Namn	Beskrivning
Handölsdalen	Skorvdalsfjället/ Vemdalsfjället	Området är viktigt för att säkerställa flytt mellan sommar och vinterland. Under hösten fungerar området som uppsamlingsområde, medan det på våren används som rastbete. Under förvintern kan området också fungera som ett betesområde med bra lav bete.
Tåssåsen	Klövsjöfjällen	Vinterbetesområde. I området finns dels mark med arrendeavtal och dels områden med pågående markprocess. Från och med februari är det svårt att hålla renar inom området på grund av störningar från turism.
	Lillhågna	Området är ett rastbete och uppsamlingsområde som används under vår- och vinterflytt. Här ställs renarna i väntan på att kunna passera de svåra passagerna vid riksväg 315 och fjällanläggningarna Storhogna och Vemdalskalet.

6 Konsekvensanalys

6.1 Direkta och indirekta effekter av Hovde Syd

Tabell 6, bedömningsmatris för direkta och indirekta effekter av Hovde Syd

Effekt	Sameby	Risk med hänseende på		
		Ren	Renskötare	Renbruks- landskap
Störning för fria strövningen	Handölsdalen			
	Tåssåsen			
Påverkan på flyttled och försvårad flytt	Handölsdalen			
	Tåssåsen			
Merarbete för renskötarna	Handölsdalen			
	Tåssåsen			
Störd betesro	Handölsdalen			
	Tåssåsen			
Nya markanspråk	Handölsdalen			
	Tåssåsen			

Högsäsong för alpin utförsäkning förväntas hänga samman med renarnas vinterbete. Den exploatering som framgår av planförslaget innebär att en begränsad yta med betesresurser med främst hänslav tas i anspråk, medan marktäckande renlav främst förväntas förekomma på marker som redan i dagsläget ligger inom alpinanläggningen på Hovde. Områden utanför själva planområdet uppvisar i genomförd inventering och lavprediktion mer gynnsamma förutsättningar för betesresurser. I och med att markanvändningen inom alpinanläggningen till största del inte är hårdgjord innebär dock ianspråktagandet inte en total förlust av dessa beten – tillgången till betet kommer dock i högre utsträckning att vara säsongbetonat då aktiviteten inom planområdet förväntas vara hög

vintertid. Den begränsade omfattningen av ianspråktagen mark i anslutning till befintlig verksamhet, att omkringliggande marker uppvisar mer gynnsamma förhållanden för betesresurser samt det faktum att betesförlusten inom planområdet inte är definitiv talar för att de direkta negativa konsekvenserna på betesresurser av planerad exploatering är begränsade.

Av större vikt är att den planerade utvidgningen av liftsystemet innebär en förskjutning av störningskällor med omgivningspåverkan som närmar sig såväl flyttled som omgivande bete. För renskötaren innebär det att det redan i dagsläget kan krävas kantbevakning för att förhindra att renarna vandrar in i liftsystemet – denna gräns förflyttas effektivt västerut och till lägre höjd genom planförslaget, med ökad arbetsbelastning som konsekvens. Likt vid Klyftberget förväntas den ökade störningen av mänsklig aktivitet dock i huvudsak vara koncentrerad till själva alpinanläggningen. Givet valda störningszoner (se avsnitt 5.1, tabell 3) bedöms den främsta orsaken till störning vara det buller som liftar och skoterkörning inom anläggningen ger upphov till. Omgivningspåverkan från planområdet bedöms vara som störst under alpinåkningens högsäsong, för att utanför denna period minska. En viss till måttlig påverkan på betesro förväntas, vilket i förlängningen kan innebära ett hinder för effektivt utnyttjande av dessa betesresurser. I ett längre perspektiv ökar risken för att betesområdet sydväst om Hovde syd inte längre kan bära en vintergrupp och att andra, mer svårutnyttjade betesområden måste utnyttjas vilket innebär merarbete för renskötaren. Ett vidare resonemang kring gradvis fragmentering förs under avsnitt 6.3 Kumulativa effekter.

Det faktum att planområdet är en utvidgning av befintlig verksamhet, och att planområdet ligger mellan två bebyggelseområden (dels i anslutning till Klockarfjällsvägen nordväst om planområdet, dels bebyggelse norröver mellan Hovde och Varggranstjärnen), är en underlättande faktor då den fria strövningen påverkas i mindre grad. Avståndet till flyttled är cirka 900 meter, vilket fortsatt bedöms medge fysiskt utrymme för flytt. En begränsad negativ påverkan på förutsättningar för flytt kan antas till följd av att befintliga störningskällor kommer närmare flyttled. Denna påverkan förväntas vara delvis säsongsberoende i den bemärkelse att omgivningspåverkan från planerad verksamhet med högre sannolikhet lär vara större i samband med vårflytt än höstflytt.

Planerad exploatering vid Hovde syd bedöms inte beröra Tåssåsens sameby mer än en viss ökad mänsklig aktivitet i orten och dess närhet. Mer alstrad trafik underlättar inte svår passage över väg 315 – men anses utgöra en obetydlig negativ påverkan.

6.2 Direkta och indirekta effekter av Klyftberget

Tabell 7, bedömningsmatris för direkta och indirekta effekter av Klyftberget

Effekter	Sameby	Risk med hänseende på		
		Ren	Renskötare	Renbruks- landskap
Störning för fria strövningen	Handölsdalen	Yellow	Orange	Yellow Orange
	Tåssåsen	Grey	Grey	Grey
Påverkan på flyttled och försvårad flytt	Handölsdalen	Grey	Orange	Orange
	Tåssåsen	Grey	Yellow	Yellow
Merarbete för renskötarna	Handölsdalen	Grey	Orange	Yellow Orange
	Tåssåsen	Grey	Yellow	Yellow
Störd betesro	Handölsdalen	Yellow	Orange	Yellow Orange
	Tåssåsen	Yellow	Yellow	Yellow
Nya markanspråk	Handölsdalen	Yellow	Yellow	Yellow
	Tåssåsen	Yellow	Yellow	Yellow

Den utförda marklavsbedömningen visar att förutsättningarna för marklav generellt sett är bättre i det omgivande landskapet än inom projektområdena. Områden med gynnsamma förhållanden för marklavar återfinns främst vid eller över trädgränsen. Koncentrationen av hänglavar är måttlig vid en höjd på cirka 780 meter över havet, medan landskapet under denna nivå är präglad av skogsbruk och har en lägre tillgång till marklav.

Den planerade exploateringen medför ett relativt litet markanspråk som ansluter direkt till den befintliga anläggningen. Det förväntas finnas ett behov av att hålla ett visst avstånd från det faktiska markanspråket för att behålla handlingsutrymme och minska risken för att renar vandrar in på

alpinanläggningen. Utvidgningen av markanspråket från skidanläggningen innebär ökad betydelse av kantbevakning för renskötaren, vilket resulterar i försämrad arbetsmiljö och ökad stress.

Exploateringen förväntas leda till en viss försämring av betesro till följd av ökad mänsklig aktivitet och genererad trafik. Förväntade störningar av mänsklig aktivitet från den planerade exploateringen förväntas huvudsakligen vara begränsade till skidsystemet. Med tanke på befintliga störningskällor i omgivningen bedöms betesron redan från början vara måttligt påverkad. Med tanke på den långa historien av markanvändning inom alpinanläggningen bedöms det dock som rimligt att en viss grad av "adaption" skett där renarna har anpassat sig till denna typ av störningar i någon utsträckning.

Den direkta och indirekta förlusten av betesresurser bedöms sammantaget vara av begränsad omfattning i relation till tillgängligt bete utanför planområdena. Områdets funktion ligger därtill främst i uppsamling och flytt, varvid denna förlust av bete inte bedöms utgöra en påtaglig skada.

Området nedanför Klyftberget fungerar som ett uppsamlingsområde för renar som hamnat på sidan av och ska flyttas vidare, antingen över Mörkfjället vidare längs led i öst. Det bedöms fortsatt vara möjligt att flytta renar som hamnat fel över Mörkfjället, inte minst då terrängmässiga förhållanden är mer gynnsamma just norr om planerad exploatering. Vid olika tillfällen har skidanläggningen tillfälligt stängt av sina liftar i samband med renpassage, vilket har framhållits som positivt av såväl sameby som alpinanläggning. Bedömningen är att etableringen medför obetydlig påverkan på möjligheter till flytt över Mörkfjället. Den ökade kapacitet i skidsystemet som planerad exploatering ämnar att medföra kan antas innebära en viss mån av ökad mänsklig aktivitet till följd av ett utvecklat erbjudande med fler nedfarter och mindre köbildning. Även om planen i sig inte medger fler bäddar är det inte otänkbart att fler besökare lockas sett över året. Viss allmän påverkan vid övriga flyttleder kan antas uppkomma från denna ökade mänsklig aktivitet, inte minst som följd av fler alstrade trafikrörelser – detta gäller båda samebyarna.

Det gränssnitt mot väg 315 som tas i anspråk med planerad exploatering för Klyftberget bedöms vara av obetydligt direkt värde för flytt i och med att motsvarande ytor på andra sidan vägområdet är igenbyggt med såväl bostäder som befintlig skidanläggning vid Hovde. Flytt antas snarare ske väster om Klockarfjällsvägen.

Släppet som nyttjas vid användning av det västliga alternativet för flytt längs Norr-Veman kommer efter detaljplanen Klyftbergets genomförande,

enligt nuvarande omfattning, att ha en oförändrad minsta dimensionerande bredd på cirka 400 meter. Enligt gällande norm är utgångspunkten att en flyttled utrymmesmässigt behöver vara som minst "flera hundra meter bred"²⁹, vilket uppfylls. Vidare krävs en situationsanpassning efter platsens unika förhållanden, där bland annat terräng och potentiellt försvårande störningskällor som påverkar förutsättningarna att effektivt driva hjorden tas i beaktning³⁰.

I stråket längs flyttleden finns dragning av befintlig grusväg parallellt med Norr-Veman ("Nyvallsvägen"). Det bedöms vara rimligt att anta att det är längs med denna som flytt huvudsakligen sker. I och med den svåra passagen över väg 315 lär flytt i första hand ske genom aktiv drivning och således inte genom fri strövning. Viss fri strövning kan dock antas förekomma, däremot i begränsad omfattning (med hänsyn taget till områdets begränsade yta och förekomst av befintliga störningskällor).

Den utveckling av alpinanläggningen som medges i aktuellt planförslag för Klyftberget innebär en nordlig- nordostlig utvidgning av befintlig störning – inte att en ny typ av störningskälla tillkommer. Bedömningen är att störningszonens nya utbredning enligt planförslag i praktiken inte innebär någon förvärrad omgivningspåverkan som påverkar nyttjandet av flyttleden jämfört med ett nollalternativ.

Givet redan i dagsläget påverkade förutsättningar anses tillkommande markanvändning från planförslaget inte ensamt utgöra en påtaglig försämring. Den sammantagna bedömningen är att flyttleden över väg 315 i väster fortsatt lär vara möjlig att bruka.

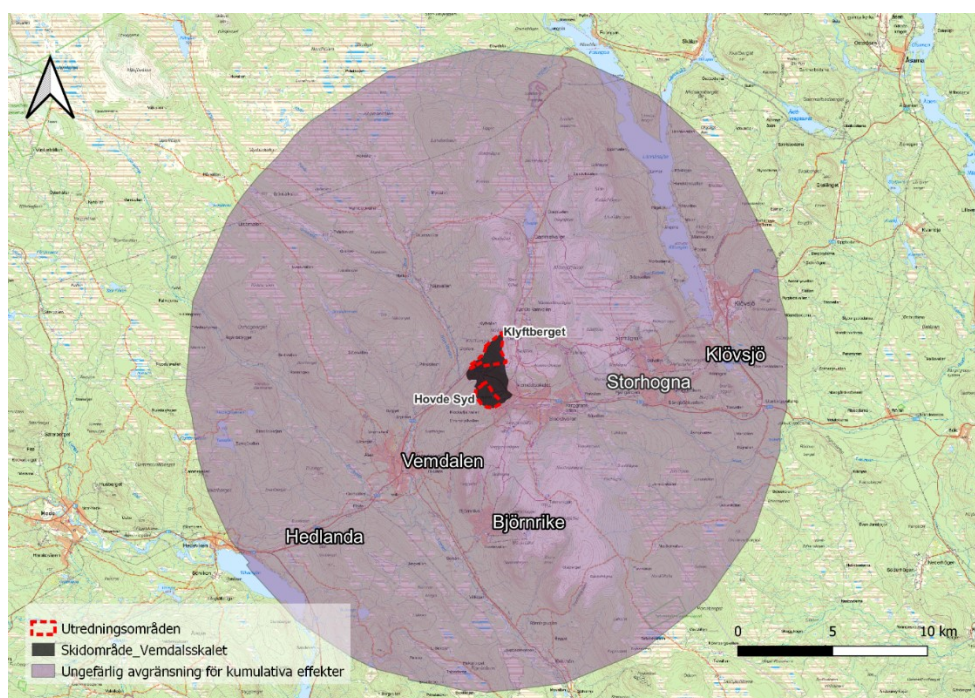
²⁹ Se ex. Sametinget (2009). Underlag till föreslagna områden av riksintresse för rennäringen i Jämtlands län.

³⁰ Regeringsrätten (2010). Mål 2860-07. Avgörandedatum 2010-01-27.

6.3 Kumulativa effekter

Den samiska markanvändningen är dynamisk och arealkrävande, och därför beroende av en helhetssyn när bedömning av påverkan från annan verksamhet görs. Här utgör bedömningen av kumulativa effekter en viktig del. En kumulativ (adderad) effekt kan definieras som hur en planerad verksamhet tillsammans med andra tidigare, pågående och framtida verksamheter sammantaget påverkar renskötseln och samebyns markanvändning. Ett flertal mindre exploateringar som var för sig ger en liten till måttlig negativ påverkan kan tillsammans ackumulera en påverkan som påtagligt försvårar rennäringens bedrivande.

I beskrivningen av kumulativa effekter har utredningen särskilt beaktat den huvudsakliga funktion som området har för rennäringen, nämligen en transition mellan sommar- och vinterland. Vid samtal med respektive sameby har potentiella kedjeeffekter påtalats i ungefär en radie som uppgår till 15 kilometer från planområdena, exempelvis ett ökat beroende av flyttled som passerar Hedlanda flygplats. Med anledning av detta har det huvudsakliga fokusområdet för kumulativa effekter avgränsats på motsvarande vis, redovisat i Figur 14.

Figur 14, geografisk avgränsning för kumulativa effekter.

6.3.1 Nuläge

I ett historiskt perspektiv finns flera mer eller mindre diffusa faktorer som samspelat för att skapa en allt mer komplex problembild för rennäringsen. Historiskt sett har dragningen av större infrastruktur, inte minst järnvägen för Inlandsbanan och väg E45 resulterat i fragmentering av landskapet och skapat betydande barriärer. I sammanhanget är det särskilt problematiskt att transportinfrastruktur i en svensk kontext generellt lägger stor vikt vid kommunikationssamband i nord-sydlig riktning, vilket effektivt begränsar renarnas naturliga rörelsemönster och betesmarker – som i regel sträcker sig från öst till väst.

Utbyggnaden av energiproduktion, särskilt vattenkraften, har också haft stora konsekvenser. Reglering av vattendrag har lett till avsevärda förluster av betesmark och bidrar till instabila isar som kan försvåra flytt.

Det moderna skogsbruket utgör också en faktor som påverkat och fortsätter att påverka rennäringsen. Korta omloppstider i skogsbruket resulterar i att betesresurser minskar eftersom tillräckligt med lavresurser inte hinner växa till inom skogarna på grund av skogarnas förhållandevis unga ålder vid slutavverkning. Skogen som faktor vid samhällets klimatomställning är dubbel – både genom att låta skogen stå och agera som kolsänka och som råvara i en kortare kolcykel som ersättare för produkter med högre klimatpåverkan. En ökande efterfrågan för träprodukter resulterar i högre virkespriser, vilket i sin tur skapar incitament för avverkning av skogar som annars har låg lönsamhet – alternativt en tidigarelagd avverkning av yngre skog än annars skett.

Det bedöms att en betydande bidragande faktor till kumulativa effekter på rennäringsen över tid är utvecklingen av alpinanläggningar och tillhörande bebyggelse vid dessa orter och destinationer, där det under årens lopp har resulterat i förlust av betesmarker för rennäringsen. I ett regionalt perspektiv kan denna förlust verka relativt liten när den jämförs med hela samebyns betesområden. På lokal nivå kan det dock bli problematiskt för en enskild sameby eller ett enskilt renskötsel företag eftersom förlusten av mark för ett enskilt ändamål kan vara oproportionellt stor, samt att det inträffar under en känslig tid på renskötselåret. Ytterligare en betydande påverkan är att dessa anläggningar och orter i grunden är placerade utan att beakta rennäringsens flyttleder, varvid bestående utmaningar gällande kopplingen mellan sommar- och vinterland uppstår.

Trots tidigare utveckling går det i dagsläget att på ett meningsfullt sätt bedriva rennäringsen lokalt och i regionen, om än sårbarheten har ökat till följd av allt mindre handlingsfrihet.

6.3.2 Framtidsperspektiv

I ett lokalt perspektiv har det över tid skett en successiv utveckling av Vemdalskalet, Vemdalen, Björnrike och kring Storhogna – en utveckling som ser ut att kunna fortsätta. Området ser en stor efterfrågan och ett högt utvecklingstryck. De aktuella planförslagen omfattar inte ett utökat antal bäddar – varvid eventuella tillkommande besökare antingen väljer att vistas på orten utanför perioder med full beläggning eller accepterar ett semesterboende på längre avstånd. Oavsett är det tänkbart att investeringsviljan för andra projekt i närområdet ökar till följd av en starkt destination. Eventuella ytterligare följdtableringar västerut från planområdet för Klyftberget bedöms vara förknippade med en förhöjd risk för att göra passagen mellan Norr-Veman och Klyftberget obrukbar. Utan passagen minskar Handölsdalens samebys flexibilitet och renskötarnas beroende av kvarvarande passager ökar. Flera svåra passager finns mellan väg 84 vid Hedlanda och Vemdalskalet. Ett fortsatt utvecklingstryck i närregionen förväntas kunna innebära att dessa försvåras ytterligare och sannolikheten att behöva nyttja lastbil för flytt ökar. Det finns fall där lastbilsflytt accepterats, men det innebär oundvikligen en risk för att traditionell kunskap kring bedrivandet av rennäring går förlorad. Här är dock viktigt att ha i åtanke att de detaljplaner som denna utredning avser inte ska betungas av potentiella framtida planärendens negativa påverkan – det sker i respektive prövningsprocess i de fall det blir aktuellt.

Ett antal detaljplaner som vunnit laga kraft är ännu inte fullt utbyggda. En större plan som ännu inte är utbyggd är Björnrike Syd, vars detaljplan antogs under 2013 men fortsatt är under prövning vid tidpunkten för denna utredning. Inom ramen för denna utredning inryms ingen detaljerad bedömning av enskilda utomstående detaljplaner – en översiktlig översyn av lagakraftvunna detaljplaner (se Figur 13) indikerar att ingen total barriäreffekt för flyttleder genom denna geografi är att förvänta. Det bebyggelseområde som pekas ut i översiktsplan för Vemdalen nordväst om Klyftberget bedöms potentiellt kunna innebära en påtaglig barriäreffekt för den flyttled som löper längs med Norr-Veman i nord-sydlig riktning över väg 315 – detta område har dock inte beaktats i bedömningen av kumulativa effekter i och med att utpekanden i översiktsplan är vägledande och att den slutliga prövningen sker i senare skede. En genomlysning av betesbortfall har genomförts där det konstaterats att det inom denna utredning inte kan dras några konklusiva slutsatser avseende vid vilket tröskelvärde den marginella effekten resulterar i en påtaglig skada i form av det maximala renantal som markerna bedöms kunna hålla.

Marklav är en av de viktigaste födokällan för renar. Klimatförändringar leder till att antalet nollgenomgångar – när lufttemperaturen skiftar mellan plus- och minusgrader – förväntas bli mer frekventa, vilket i sin tur ökar risken för så kallat ”låst bete”. Låst bete uppstår när lager av skare gör det svårt eller omöjligt för renen att komma åt föda under snötäcket. I sådana situationer ökar vikten av bland annat hänglavar. Klimatförändringar förväntas medföra flera ytterligare försvårande faktorer för rennäringen, såsom att trädgränsen flyttar uppåt mot mer höglänta områden med konsekvenser för föda och utsatthet för rovdjur, och osäkra isar som försvårar flytt över vattendrag.

I en framtid där klimatförändringar resulterat i kortare vintrar med osäker snötillgång är en strategi för alpina anläggningar att verka för ökad kapacitet att tillverka konstsnö, samt spara snö mellan säsonger. Sådana klimatanpassningsåtgärder medför ett ökat vattenbehov med exempelvis större dammar, samt mark för sparade snöreserver. Ytterligare en strategi för klimatanpassning och att minska destinationsföretags ekonomiska risk är att diversifiera destinationen till fler aktiviteter spridda över året. Detta, i kombination med fler besökare, kan innebära en högre sannolikhet att för att konflikt med rennäringen uppstår exempelvis vid flytt.

Efterfrågan på energi med låg klimatpåverkan blir allt större, och ett flertal vindparker planeras i eller i närhet till Handölsdalens och Tåssens samebyars betesområden. Kumulativa effekter beaktar verksamheter som meddelats tillstånd. I anslutning till respektive samebys sydöstra marker finns vindparker som enligt Vindbrukskollen³¹ erhållit tillstånd men ännu inte är uppförda; Kolvallen och Tandsjö. Vindparker är generellt förknippade med såväl en direkt markförlust till hårdgjorda ytor vid fundament, vägar och lagerplatser, som en indirekt påverkan på betesresurser i omgivningen genom minskad betesro – att renen inte stannar på samma plats. En försämrad betesro kan innebära att betesresurser som påverkas av omgivningsstörningar inte betas av till fullo, varför större arealer bete krävs för att täcka samma behov.

Inom ramen för utredningsarbetet har frågan om hur planerad exploatering kan förväntas påverka samebyarnas maximala renantal berörts, bland annat genom kontakt med Länsstyrelsen Jämtlands län. Det biologiska högsta renantalet som markerna klarar att bära fastställdes baserat på betesinventering genomförd under 1970-talet – sedan dess har mycket förändrats och behovet av en storskalig betesinventering är mycket stort. En bedömning av om och hur planerad exploatering påverkar maximalt renantal behöver göras i en kontext som täcker hela samebyarnas marker

³¹ Information hämtad 2023-09-15

och baseras på en baseline som redogör för dagens faktiska förutsättningar – inte de som var rådande för 50 år sedan. Det bedöms alltså, baserat på tillgänglig kunskap om betesförutsättningar, inte vara möjligt att avgöra till vilken grad planerad exploatering påverkar förutsättningar för bibehållet högsta renantal för berörda samebyar.

Graden av påverkan från vindparker och undvikelseeffektens räckvidd har inte kunnat fastställas med hög precision av aktuell forskning – praxis vid domar gör gällande att effekten är mer påtaglig inom åtminstone en kilometers avstånd. Den direkta och indirekta förlusten av bete från vindparker påverkar främst vinterbete, vilket innebär ett högre betestryck på kvarvarande vinterbetesmarker. På lokal nivå har det förts diskussioner kring och finns en opinion för en flytt av flyglinjetrafiken som gått till Stockholm-Arlanda Airport, från den idag använda flygplatsen i Sveg till Hedlanda flygplats. Detta är dock inte något som har behandlats i kommunens översiktsplan. Förbi Hedlanda passerar en av få passager för flyttleder mellan sommar- och vinterland. Likt resonemang om potentiella framtida planärenden har något beslut om flytt av flyglinjetrafik inte fattats och ingår därför inte i bedömning av kumulativa effekter av Hovde Syd respektive Klyftbergets utveckling. Om ett sådant beslut fattas skulle det sannolikt medföra en betydande påverkan på rennäringen i och med nya markanspråk av tillkommande infrastruktur samt nya störningar i tillkommande ankomster och avgångar.

I det värsta tänkbara-scenariot, där samtliga framtida omvärldsfaktorer sammanfaller på ett sätt som påverkar förutsättningar för höst- och vårflytt samt tillgången till betesområden negativt utan att hänsyn tas till rennäringens intressen, riskerar förutsättningarna att bedriva en långsiktig hållbar rennäring att påtagligt försämrats. Detta scenario skulle då bestå i att:

- aktuella planförslag genomförs,
- utvecklingen av destinationen medför en förlängd högsäsong med fler boende och tillresta besökare,
- det ökade antalet människor i rörelse i omgivningen kommer med ett ökad intresse för bland annat friluftsliv och skoterkörning,
- Laga kraft vunna detaljplaner i regionen konsekvensbedöms var för sig och genomförs till fullo utan anpassning till rennäringens intressen,
- kvarvarande skog med gynnsamma förutsättningar för lavar avverkats innan tidigare avverkade områden hunnit utveckla betesresurser,

- klimatförändringar innebär en högre frekvens av låst bete och därmed större beroende av hänglavar, en förhöjd trädgräns med bland annat ökad känslighet för predation och osäkrare isar som försvårar flytt,
- beviljade vindparker byggs ut och tar genom direkta och indirekta betesförluster vinterbetesmarker i anspråk.

Externa omvärldsfaktorer anses i sin ensamhet vara tillräckliga för att påtagligt försvåra rennäringens bedrivande i ett värsta fall-scenario. En potentiell framtida fortsatt expansion, med följetableringar av bebyggelse och infrastruktur i relation till närregionen som attraktiv destination för turism, förväntas i högre grad bidra till försvårande för rennäringen men åligger inte detta planärende att ta ställning till. Den planerade utvecklingen av alpinanläggningen vid Hovde syd och Klyftberget bedöms i sig innebära ett mycket begränsat bidrag till detta försvårande.

6.4 Samlad bedömning inklusive bedömning av påtaglig skada på riksintresse för rennäring

På ett övergripande plan har förutsättningarna att bedriva rennäring på ett betydande sätt påverkats av redan i dagsläget befintlig markanvändning i form av inte minst alpinanläggningar, väginfrastruktur och bostäder.

I och med att flera ytor som omger respektive planområde berörs av rennäringens riksintresseanspråk läggs särskilt fokus på en bedömning om den samlade påverkan är att betrakta som påtagligt försvårande enligt 3 kap 5 § Miljöbalken. Bedömningen är att aktuella planerade exploateringar kan genomföras och fortsatt tillgodose de skyddsvärda funktionerna med status av riksintresse för rennäringen.

Nedan är en redogörelse för den samlade bedömningen för respektive planområde, där såväl direkta, indirekta och kumulativa effekter beaktas.

6.4.1 Hovde Syd

Området väster om Hovde syd har flera funktioner, uteslutande för Handölsdalens sameby. Funktionerna handlar om såväl flyttled och tillhörande rastbete som att området kan hålla bete för en vintergrupp.

Konsekvensen av samtliga beaktade omvärldsfaktorers kumulativa påverkan uppvisar främst en risk för att kvarvarande funktionella samband bryts samt förlust av vinterbeten. Ur detta perspektiv har utvecklingen av Hovde Syd främst bäring på betestillgång.

Planerad exploatering medför en viss betesförlust, dock i mycket begränsad skala i förhållande till befintliga och närliggande betesresurser. Ett faktum som bidrar till bedömningen är att förändrad markanvändning inom planområdet inte innebär en fullständigt hårdgjord yta, samt att kommunen bland annat har planerat in en buffertzona i form av naturmark i syfte att säkerställa värdefulla ytor för bete och till viss del avskärmning från störningar i rörelser, ljus och ljud. Påverkan på betesresurs är således inte att betrakta som permanent. Planområdets storlek och placering bedöms innebära marginell påverkan på den fria strövningen. Flyttleden förväntas erfara liten negativ påverkan från störningar som uppkommer från planerad verksamhet vid alpinanläggningen, givet det avstånd som föreligger mellan flyttled och utvidgad anläggning. Konsekvensen av dessa störningar är inte att betrakta som oåterkallelig.

6.4.2 Klyftberget

Rennäringens huvudsakliga användning av området mellan Mörkfället och Norr-Veman är tillfälligt nyttjande för uppsamling samt flytt – antingen över väg 315 eller över Mörkfället för att ansluta till andra flyttleder. Möjligheten till flytt bedöms fortsatt vara möjlig i likhet med dagens förutsättningar, och exploateringen förväntas medföra en viss förskjutning av omgivningspåverkan som i liten mån påverkar direkt och indirekt betesresurs i ett landskap där övriga marker uppvisar mer gynnsamma förhållanden för föda.

Möjligheten att nyttja området för aktuella ändamål bedöms sammantaget innebära viss negativ påverkan men ej utgöra ett påtagligt försvårande. Vid beaktning av kumulativa effekter från övriga omvärldsfaktorer belyses vikten av att vidta erforderliga åtgärder vid samtliga exploateringar som kan innebära risk för skada på långsiktiga förutsättningar för rennäring – Klyftberget medräknat.

7 Rekommendationer

Nedan föreslås Tyréns rekommendationer för att minimera påverkan på rennäringen, fördelat på respektive planområde. Utöver de platsspecifika föreslagna åtgärderna rekommenderas följande övergripande insatser:

- Information till allmänheten om känsliga perioder, exempelvis vid flytt, bete eller perioder av uppsamling.
- Lokalisera snövattendammar på ett sätt som minimerar påverkan på rennäringen. Företrädesvis rekommenderas kapacitetshöjning av befintliga reservoarer.
- Huvudinriktningen bör vara att i möjlig mån undvika nyanläggning av infrastruktur, exempelvis vattenledningar och servicevägar, i närhet av känsliga områden – i syfte att undvika nya markanspråk.
- En kontinuerlig dialog med berörda samebyar rekommenderas i syfte att löpande följa upp konsekvenser, utvärdera genomförda åtgärder och se över ytterligare insatser.

7.1 Hovde syd

7.1.1 Rekommendationer planarbete

- Ytor värdefulla för bete i planområdets utkanter bör sparas genom att fastställas som naturmark (se genomförd betesinventering).

Avgränsning av bufferzon med naturmark i aktuellt planförslag bör utvärderas utifrån värdet för bete.

7.1.2 Rekommendationer för verksamhetsutövare

- Stängsling gentemot alpinanläggningen kan underlätta vid flytt genom att minska behov av kantbevakning – dock försvåra för nyttjande som betesresurs. Stängsling skulle underminera det faktum att planerad exploatering inte utgör en fullständig hårdgjord yta utan att vissa betesresurser även fortsatt kommer att kunna finnas inom respektive planområde även efter exploatering. Området sydväst om Hovde används i högre utsträckning än Klyftberget i betessyfte under såväl flytt som vintertid. Vinterbetet sker då under säsong som sammanfaller med alpinanläggningens högsäsong då tillgången till betesresurs inom planområdet är som minst och omgivningspåverkan antas vara som störst. Tyréns rekommendation är att det initialt inte uppförs stängsel för att undvika merarbete och eventuell permanentering av betesförlust, samt att behovet av eventuell stängsling efter en tid utvärderas i samtal med Handölsdalens sameby.

7.2 Klyftberget

7.2.1 Rekommendationer planarbete

- Nyttillkommande markanspråk inom planområdet bör avgränsas västerut på ett sätt som säkerställer att avståndet mellan befintlig respektive tillkommande bebyggelse och flyttleden inte minskas.

7.2.2 Rekommendationer för verksamhetsutövare

- Alpinanläggningen bör utformas på så vis att liftsystemet avgränsas höjdmässigt så att den inte kliver upp på högfjällsplatån. Här kan ytor avvaras som är lättast att nyttja för rennaringen, och minimerar omgivningspåverkan i form av buller och visuell störning.
- Underlättande av passage över väg 315 genom bland annat stängsling och/eller röjning av flyttledsgata. För att det ska ge rätt effekt krävs att sådana åtgärder görs i samråd med samebyn.

Bilaga 1, översikt övriga planområden

